

POLIISIN VOIMANKÄYTTÖTILANTEISSA LOUKKAANTUNEET VUOSINA 2016-2017

Nea Kimpimäki ja Niko Kimpimäki

2/2018

Tiivistelmä

Tekijät		Tutkinto
Nea Kimpimäki ja Niko Kimpimäki		Poliisi (AMK)
Julkaisun nimi		Julkisuusaste
Poliisin voimankäyttötilanteissa loukkaantuneet vuosina 2016-2017		Julkinen
Ohjaajat		Opinnäytetyön muoto
Esko Kiviluoma ja Timo Korander		Tutkimuksellinen opinnäytetyö
<p>Tiivistelmä</p> <p>Tämän opinnäytetyön tarkoituksena on muodostaa voimankäyttöselvityksistä koostuvan aineiston perusteella kuva Suomen poliisin voimankäyttötilanteissa loukkaantumisista vuosina 2016-2017. Lisäksi opinnäytetyön tarkoituksena on kartoittaa voimankäyttöselvityksistä poliisin antamaa ensiapua voimankäyttötilanteissa, joiden yhteydessä henkilövahinkoja on syntynyt.</p> <p>Poliisin voimankäytön tutkimus on ollut säännöllistä niin ulkomailla kuin Suomessakin. Voimankäyttöön liittyvä aiempi tutkimus on pitkälti keskittynyt ampuma-aseen käyttöön. Voimankäyttötilanteissa loukkaantumisista on saatavissa vähän Pohjoismaista tutkimustietoa. Vuonna 2016 käyttöön otetun voimankäyttöselvityksen avulla on saatu uudenlaista kansainvälisestäkin vertailukelpoista tietoa Suomen poliisin voimankäyttötilanteista.</p> <p>Tutkimus toteutettiin kvantitatiivisena tutkimuksena ja tutkimuksen tulokset on esitetty tilastollisessa muodossa kuvioin ja taulukoin. Tutkimuksen aineistona on ollut vuosina 2016-2017 tehdyt voimankäyttöselvitykset. Aineisto rajattiin voimankäyttötilanteisiin, joissa on syntynyt henkilövahinkoja.</p> <p>Opinnäytetyön tulosten mukaan valtaosa poliisin voimankäyttötilanteista hoitui ilman henkilövahinkoja. Aiheutuneista henkilövahingoista suurin osa oli lieviä ja aiheutui kohdehenkilölle. Vakavat loukkaantumiset ja kuolemat olivat poliisin voimankäyttötilanteiden yhteydessä harvinaisia. Poliisi antoi ensiapua kolmanneksessa henkilövahinkoihin johtaneista voimankäyttötilanteissa. Poliisin antama ensiapu oli monipuolista ja painottui verenvuotojen tyrehdyttämiseen.</p>		
Sivumäärä	Tarkastuskuukausi ja vuosi	Opinnäytetyökoodi (OPS)
59	Helmikuu 2018	Amk2015ONT
Avainsanat		
Voimankäyttö, voimankäyttövälineet, henkilövahingot, ensiapu, poliisi		

SISÄLLYS

1 JOHDANTO	2
1.1 Aihealueen esittely	2
1.2 Tutkimuksen esittely	3
2 POLIISITOIMINNAN PERUSTA	5
2.1 Poliisin organisaatio ja tehtävät	5
2.2 Poliisin toimivalta	6
2.3 Perus- ja ihmisoikeudet poliisitoiminnassa	7
2.4 Poliisitoiminnan yleiset periaatteet	9
3 POLIISIN VOIMANKÄYTTÖ	11
3.1 Voimankäytön määritelmä	11
3.2 Poliisin voimakeinot	14
3.3 Voimankäytön suhde hätävarjeluun	15
3.4 Poliisin voimankäyttökoulutus	17
3.5 Työturvallisuuslaki	18
3.6 Ensiapuvalmius poliisihallinnossa	20
4 KATSAUS AIKAISEMPIIN TUTKIMUKSIIN	22
4.1 Voimankäyttöön liittyvät tutkimukset Suomessa ja maailmalla	22
4.2 Voimankäyttötilanteissa loukkaantumiseen liittyvät tutkimukset	24
5 TUTKIMUKSEN TOTEUTUS	26
5.1 Tutkimusaineisto	26
5.2 Voimankäyttöselvityksen käsittelyketju	27
5.3 Tutkimuksen julkisuus	32
5.4 Tutkimusmenetelmät	32
6 TULOKSET	34
6.1 Poliisin käyttämät voimakeinot	34
6.2 Voimankäyttötilanteissa syntyneet henkilövahingot	36
6.3 Henkilövahinkoon johtaneet voimankäyttötilanteet	42
6.4 Poliisin antama ensiapu	46
7 POHDINTA	48
7.1 Yhteenveto ja johtopäätökset	48
7.2 Tutkimuksen luotettavuus ja eettisyys	52
7.3 Kehitysideoitu	54
LÄHTEET	56
KUVIOT JA TAULUKOT	59

1 JOHDANTO

1.1 Aihealueen esittely

Poliisin tehtävänä on yleisen järjestyksen ja turvallisuuden ylläpitäminen. Tätä tehtävää suorittaessaan poliisi joutuu usein puuttumaan ihmisten perusoikeuksiin, kuten vapauteen ja ruumiilliseen koskemattomuuteen. (Helminen, Kuusimäki & Rantaeskola 2012, 767.) Keskeisimpiin yksilön oikeushyviin puututtaessa, poliisitoiminnan voidaan katsoa olevan perusoikeuksien kannalta herkkää viranomaistoimintaa (Helminen 2012, 13). Ihmiset ovat nykypäivänä entistä tietoisempia oikeuksistaan ja suhtautuvat kriittisemmin julkisen vallan käyttöön (Rikander 2016b, 76). Poliisi käyttää työssään julkista valtaa ja yhtenä julkisen vallan muotona voidaan pitää voimakeinojen käyttöä (HE 1/1998, 174). Poliisilain 2 luvun 17 § mukaan poliisimiehellä on oikeus virkatehtävää suorittaessaan käyttää tarpeellisia voimakeinoja, joita voidaan pitää puolustettavina. Poliisilaki määrittelee ne tilanteet, joissa poliisimiehellä on oikeus voimakeinojen käyttöön. Poliisiin voimankäytön tarkastelu on muuttunut, eikä aikaisemmin hyväksyty toiminta enää välttämättä vastaa perus- ja ihmis-oikeuksien edellyttämiä vaatimuksia. Poliisin toiminta ja erityisesti poliisin voimankäyttö on median suuren kiinnostuksen kohteena. (Helminen 2012, 771, Rikander 2016b, 76.)

Sisäministeriön *poliisin voimakeinoista sekä kulkuneuvon pysäyttämisestä (245/2015)* antaman asetuksen perusteella Poliisihallituksen tulee seurata poliisin voimakeinojen käyttöä sekä ohjata ja kehittää niiden koulutusta. Asetuksen perusteella voimankäyttövälineiden käytöstä on laadittava viipymättä selvitys Poliisihallituksen määräyksen mukaisesti. Poliisihallituksen määräyksen (POL-2015-14762) mukaan voimakeinojen käyttö tulee merkitä asianmukaisella toimenpidekoodilla hätäkeskustietojärjestelmään. Toimenpidekoodin kirjaamisesta säädellään poliisin tehtävien käsittelystä hälytys- ja kenttätoiminnassa annetussa käsikirjassa. Toimenpidekoodin käyttämisestä vastaa poliisiyksikkö. Poliisiyksikön tehtävänä on myös seurata voimakeinojen käyttöä sekä ampuma-aseilla tapahtuneita tarkoittamattomia laukauksia ja raportoida niistä Poliisiammattikorkeakoululle jokainen kalenterivuosi (POL-2015-14762).

Hätäkeskustietojärjestelmästä saatuja tietoja sekä poliisin 2015 tekemien kiinniottojen määrää vertaillen syntyi olettama, ettei kaikista voimankäyttötilanteista ole kuitenkaan tehty suoritteita kattavasti. Tämä nosti esiin myös sen, etteivät suoriteperusteiset tilastot muodosta todenmukaista kuvaa voimakeinojen käytön määristä. Tämän tyyppisen tilas-

toinnin heikkoutena voidaan pitää myös sitä, ettei se kerro poliisin voimankäyttötilanteista laadullisesti sitä, milloin voimaa on jouduttu käyttämään. (Rikander 2016a, 10–11.) Poliisin voimankäyttöä ja siitä koituvia seurauksia arvioitaessa tulee tietoa kerätä aktiivisesti ja kattavasti (Rikander 2016a, 13). Sisäministeriön Poliisin voimakeinoista sekä kulkuneuvon pysäyttämisestä (245/2015) antaman asetuksen perusteella Poliisitoimintayksikön toimeksi antamana Poliisiammattikorkeakoululla käynnistettiin syksyllä 2015 voimankäyttöselvityshanke, jonka tarkoituksena oli luoda sellainen järjestelmä, joka tuottaa tietoa voimankäyttötilanteista sekä niiden syistä ja seurauksista. Hankkeen tuloksena luotiin voimankäytön reaaliaikaiseen ja entistä kattavampaan seurantaan tiedonkeruujärjestelmä, joka perustuu Webropol- pohjaiseen kyselyyn. Kyselylomake eli voimankäyttöselvitys täytetään kaikista poliisin voimankäyttötilanteista sekä niiden ulkopuolelle jäävistä voimankäyttövälineillä tapahtuneista vahingoista. Järjestelmä otettiin käyttöön valtakunnallisesti 1.1.2016. (Rikander 2016a, 2 ja 13.) Käyttöönoton jälkeen selvitysten kertymistä seurattiin kuuden kuukauden ajan ja vertaillen näitä selvityksiä poliisin tekemien kiinniottojen määriin havaittiin, että aineistosta on muodostumassa kansainvälisesti vertailukelpoinen. (Rikander 2016a, 2). Voimankäyttöselvitysten käyttöönoton jälkeen vastausten lukumäärä osoitti myös sen, että niiden perusteella saadaan uutta tietoa poliisin voimankäytöstä ja voimankäyttötilanteista (Rikander 2016a, 21). On todennäköistä, että poliisin voimankäytön suoritteet tulevat lisääntymään, mutta määriä tarkasteltaessa on kuitenkin huomioitava, etteivät voimankäyttösuoritteiden lisääntyneet määrät ole seurausta poliisin muuttuneesta linjasta, vaan johtuu kattavammasta tilastoinnista (Rikander 2016a, 35).

Voimankäyttöaineiston avulla on tarkoitus tuottaa tietoa poliisin voimankäytön taustatekijöistä, vaikuttavuudesta ja seurauksista. (Rikander 2016a, 34). Voimankäyttöselvityksistä koostuvaa aineistoa voidaan hyödyntää poliisin voimankäyttöön liittyvässä tutkimuksessa ja koulutuksessa (Rikander 2016a, 39).

1.2 Tutkimuksen esittely

Opinnäytetyön aiheena on tutkimus poliisin voimankäyttötilanteissa loukkaantuneista vuosina 2016–2017. Loukkaantuneilla henkilöillä tässä työssä tarkoitetaan kaikkia voimankäyttötilanteessa loukkaantuneita henkilöitä mukaan lukien voimakeinoja käyttäneet poliisit, muut poliisit, viranomaiset sekä kohdehenkilöt. Tutkimus perustuu voimankäyttöselvityksistä koostuvaan aineistoon. Tutkimus on ajankohtainen, koska se perustuu vuonna 2016 käyttöön otettuun raportointijärjestelmään. Voimankäyttötilanteista aiheutuneiden ei-

toivottujen seurausten määrän ja vakavuuden tarkastelu on yksi voimankäyttöselvityksen keskeisistä tarkoituksista (Rikander 2016a, 21). Voimankäyttöselvityksistä saatava tieto vastaa yhteiskunnallisen keskustelun tarpeisiin. Poliisin voimankäyttötilanteista seuranneet satunnaiset ei-toivotut seuraukset, kuten henkilö- ja omaisuusvahingot ovat erityisesti median kiinnostuksen kohteena. (Rikander 2016b, 79; Punkari 2009, 7.)

Opinnäytetyön tarkoituksena on selvittää vuosina 2016 ja 2017 tehtyjä voimankäyttöselvityksiä tutkimalla, kuinka paljon ja millaisia henkilövahinkoja poliisin voimankäyttötilanteiden yhteydessä syntyy. Tutkimuksessa selvitetään myös millaisia nämä henkilövahingon sisältäneet voimankäyttötilanteet ovat olleet ja kenelle henkilövahinko on aiheutunut. Tämän lisäksi tutkimuksessa tarkastellaan myös, millaista ensiapua poliisi on antanut voimankäyttötilanteissa syntyneihin vammoihin. Tavoitteena on, että tutkimuksella voitaisiin tuottaa toiminnan kehittämiseen tietoa, jonka avulla poliisin voimankäyttötilanteissa loukkaantuisi vähemmän henkilöitä tulevaisuudessa.

Voimankäyttöselvityksistä koostuvaa aineistoa voidaan käyttää poliisin voimankäyttötilanteiden analysointiin sekä voimankäytön koulutuksen kehittämiseen (Rikander 2016 a, 41). Lisäksi voimankäyttöselvityksistä koostuvaa aineisto mahdollistaa poliisialan tutkimustiedon tuottamisen (Rikander 2016 b, 79). Jotta kerättyä aineistoa voidaan hyödyntää, tulee sitä analysoida. Opinnäytetyössämme analysoimme aineistoa, josta pyrimme selvittämään vastauksia seuraaviin tutkimuskysymyksiin:

1. Kuinka paljon ja millaisia henkilövahinkoja poliisin voimankäytön yhteydessä syntyy?
2. Minkälaisissa poliisin voimankäyttötilanteissa henkilövahinkoja syntyy ja kenelle?
3. Millaista ensiapua poliisi on antanut voimankäyttötilanteissa, joissa on syntynyt henkilövahinkoja?

2 POLIISITOIMINNAN PERUSTA

2.1 Poliisin organisaatio ja tehtävät

Poliisin hallinnosta säädettyssä laissa (110/1992) ja poliisin hallinnosta annetussa asetuksessa (158/1996) säännellään poliisin organisaatio (kuva 1), jossa on lähtökohtaisesti kolme tasoa: Sisäministeriö, Poliisihallitus sekä sen alaiset yksiköt. Sisäministeriö vastaa poliisin strategisesta ohjauksesta sekä poliisin toimialaan kuuluvan lainsäädännön kehittämisestä. Poliisihallitus on sisäministeriön alainen keskushallintoviranomainen ja toimii poliisin ylijouhtona. (Helminen ym. 2012, 79–80.) Valtioneuvoston poliisista antaman asetuksen (1080/2013) mukaan poliisiylijohtaja ja poliisijohtaja toimivat kaikkien poliisihenkilöstöön kuuluvien henkilöiden esimiehinä. Poliisimiehiä ovat valtioneuvoston asetuksessa poliisista (1080/2013) tarkemmin säädettyt päällystään, alipäällystään ja miehistöön kuuluvat virkamiehet. Poliisiasetuksessa on määritetty myös yleisjohtajan, kenttäjohtajan, partionjohtajan sekä hätäkeskuspäivystäjän tehtävät ja asema.

Kuva 1 poliisin organisaatiokaavio. (Kuva: Poliisiammattikorkeakoulu)

Poliisin tehtävät määritellään poliisilain 1 luvun 1 pykälässä. Poliisilain mukaan poliisin tehtävänä on turvata oikeus- ja yhteiskuntajärjestystä sekä ylläpitää yleistä järjestystä- ja turvallisuutta. Poliisiin tehtäviin kuuluu myös rikosten ennalta estäminen, niiden paljastaminen, selvittäminen ja syyteharkintaan saattaminen. (Poliisilaki 1 luku 1 §.) Oikeus- ja yhteiskuntajärjestyksen turvaamisella tarkoitetaan demokraattisen yhteiskuntarakenteen suojaamista sekä valtion ylimpien toimielinten toimintaedellytysten varmistamista. Oikeus- ja yhteiskuntajärjestyksen turvaamista voidaan pitää myös yläkäsitteenä, joka sisältää myös yleisen järjestyksen ja turvallisuuden ylläpitämisen sekä rikoksiin liittyvät toimenpiteet. (Helminen ym. 2012, 57; Rantaeskola ym. 2014, 21.)

Yleisen järjestyksen ja turvallisuuden ylläpitäminen on ollut pitkään yksi poliisin keskeisimmistä tehtävistä (Rantaeskola ym. 2014, 21) ja tätä tehtävää suorittaessaan poliisi joutuu joskus käyttämään voimakeinoja. Voimakeinoilla voi olla epäedullisia seuraamuksia voimakeinojen kohteena olevalle kohdehenkilölle ja joskus myös poliisille itselleen (Rikander 2017b, 2). Yleistä järjestystä ja turvallisuutta voidaan pitää oikeusjärjestyksen edellyttämänä normaalitilana yhteiskunnassa. Turvallisuuden ylläpitämisellä tarkoitetaan sellaisten uhkaavien tekojen estämistä, jotka uhkaavat valtion ja yhteiskunnan turvallisuutta. Yleisellä järjestyksellä tarkoitetaan normaalin tilan ylläpitämistä yleisillä paikoilla, mikä mahdollistaa ihmisten tavanomaisen kanssakäymisen. Poliisin tehtävänä on kuitenkin myös suojella yksittäisten henkilöiden turvallisuutta sekä turvallisuutta yksityisissä paikoissa. Turvallisuuden ylläpitäminen käsittää myös yksityisten henkilöiden ja yhteisöjen oikeuksien suojaamisen. (HE 20/2002 vp, 31; Helminen ym. 2012, 64–65,67.)

2.2 Poliisin toimivalta

Kaikessa poliisitoiminnassa on noudatettava laillisuusperiaatetta. Laillisuusperiaate määrittää perustuslain 2 § 3 momentissa ja sen mukaan julkisen vallan käytön tulee perustua lakiin. Kaikessa julkisessa toiminnassa on noudatettava tarkoin lakia. Viranomaisen julkisen vallan käyttö voidaan jakaa kolmeen pääasialliseen ryhmään: hallintopäätöksiä tekemiseen, yleisien normien antamiseen ja välittömien voimakeinojen käyttämiseen (Mäenpää 2017, 69). Vain viranomaiselle voidaan antaa merkittävää julkista valtaa sisältäviä tehtäviä (Mäenpää 2017, 72). Poliisi on yksi viranomaisista, joiden tehtäviin sisältyy merkittävää julkisen vallan käyttöä (HE 1/1998, 174). Merkittävänä julkisen vallan käyttämisenä voidaan pitää voimakeinojen käyttämistä ja yksilön perusoikeuksiin merkittävällä tavalla puuttumista (HE 1/1998, 174; Mäenpää, 2017, 72).

Toimivalta on lakiin perustuva oikeus puuttua jonkun asemaan oikeudellisesti merkittävällä tavalla tai suorittaa muita toimenpiteitä, jotka ilman lakiin perustuvaa valtuutta olisivat rangaistavia (Helminen ym. 2012, 179). Poliisille on lainsäädännössä annettu toimivaltuuksia, joilla voidaan puuttua toimenpiteiden kohteena olevan henkilön vapauteen tai ruumiilliseen koskemattomuuteen (HE 224/2010, 15). Voimankäyttö, kiinniottaminen, pidättäminen ja kotietsintä ovat esimerkkejä poliisin toimivallan käytöstä. Ilman lakiin perustuvaa valtuutta nämä teot olisivat rangaistavia. (Helminen ym. 2012, 181.) Yksityisiin kohdistuvien käskyjen ja kieltojen antaminen on myös julkista vallan käyttöä. Oikeus käyt-

tää julkista valtaa liittyy hallintolain perustelujen mukaan julkisiin hallintotehtäviin. (Sini-salo 1971, 143; Niemivuo & Keravuori 2003, 109.)

Poliisia koskevat toimivaltasäännökset voidaan jakaa kolmeen osaan: asialliseen, asteelliseen ja alueelliseen sääntelyyn (Loman 1997, 25). Asiallista toimivaltaa koskevissa säännöksissä on ilmaistu se, mitä poliisi voi laillisesti tehdä. Asiallista toimivaltaa koskeva säännös ilmaisee poliisilla olevan tietyin edellytyksin oikeus johonkin toimenpiteeseen. Esimerkiksi poliisilain 2 luvussa säädetyt poliisin yleiset toimivaltuudet ovat asiallista toimivallan sääntelyä. (Helminen ym. 2012, 183–184.) Poliisi on hierarkkinen organisaatio, jossa on selvät käskyvaltasuhteet (Helminen ym. 2012, 183,187). Poliisin asteellinen toimivalta määrittelee sen, kuka voi päättää tietyistä asioista. Esimerkiksi pakkokeinojen käytöstä voi päättää vain päällystään kuuluva virkamies. Asteellinen toimivalta liittyy siis vahvasti poliisin virka-asemaan hierarkkisessa poliisiorganisaatiossa. (Loman 1997, 26; Helminen ym. 2012, 187.) Alueellista toimivaltaa koskevat säännökset määrittelevät, missä tapahtuva toiminta on laillista.

2.3 Perus- ja ihmisoikeudet poliisitoiminnassa

Perusoikeudet ovat perustuslaissa säädettyjä jokaiselle Suomen oikeudenkäyttöpiirissä oleville luonnollisille henkilöille kuuluvia oikeuksia. Ne ovat perustavanlaatuisia tärkeitä oikeuksia, jotka ovat tärkeässä roolissa myös poliisitoiminnassa. Poliisi voi tehtävillään joutua toisen yksilön perusoikeuksia turvatessaan puuttumaan toisen perusoikeuksiin, jonka vuoksi perus- ja ihmisoikeuksilla on tärkeä merkitys toimivaltasäännösten ja poliisin tehtäväkuvan kannalta. (Helminen ym. 2012, 13–14.) Perusoikeudet eivät ole siis ehdottomia, vaan niiden rajoittaminen on mahdollista esimerkiksi muiden perus- ja ihmisoikeuksien suojaamiseksi. Kaikkea poliisitoimintaa koskee poliisilain 1 luvun periaatepykälä, jonka mukaan poliisin on kunnioitettava perus- ja ihmisoikeuksia, sekä toimivaltaa käyttäessään valittava vaihtoehdoista se, joka parhaiten edistää näiden oikeuksien toteutumista. (Helminen ym. 2012, 22.) Perus- ja ihmisoikeudet vaikuttavat kaikkeen poliisitoimintaan toiminnan rajaehtoina (Helminen ym. 2012, 27). Poliisitoiminnan kannalta keskeisimpiä perusoikeuksia ovat muun muassa yhdenvertaisuus, oikeus elämään, henkilökohtaiseen vapauteen, koskemattomuuteen ja turvallisuuteen, yksityiselämän ja kotirauhan suoja (Helminen ym. 2012, 15–21).

Perustuslain 22§:n mukaan julkisen vallan on turvattava perus- ja ihmisoikeuksien toteutuminen. Jotta perus- ja ihmisoikeuksia voidaan suojata, on niitä suojaaville tahoille lainsäädännössä annettava tarvittavat toimivaltuudet sekä varattava riittävän voimavarat sen toteuttamiseksi (Helminen ym. 2012, 21). Perus- ja ihmisoikeuksien suojaaminen sisältyy poliisin tehtävänkuvaan ja tästä johtuen poliisilla on julkisen vallan käyttäjänä vastuu ennakoitavien tilanteiden huolellisesta suunnittelusta sekä oikeiden toimintalinjojen valinnasta (Nuotio 2005, 231).

Suomen perustuslaissa säädetyt perusoikeudet korostuvat, kun niitä käsitellään kansainvälisten ihmisoikeuksien näkökulmasta. Poliisin on lain mukaan kunnioitettava ihmisoikeuksia ja edistettävä näiden oikeuksien toteutumista. (Helminen ym. 2012, 25.) Poliisin toimintaa koskee joiltain osin ihmisoikeussopimuksen 1 osan 1-13 artiklat, joista mainittakoon muutama: velvollisuus kunnioittaa ihmisoikeuksia, oikeus elämään, kidutuskielto ja kielto epäinhimillisestä ja halventavasta kohtelusta, orjuuden ja pakkotyön kielto, sekä oikeus vapauteen ja turvallisuuteen. (Helminen 2012, 26-27.)

Euroopan ihmisoikeussopimuksen (63/1999) 3 artiklassa säädetään kidutuskieltoa ja kieltoa kohdella epäinhimillisellä ja halventavalla tavalla. Kyseinen artikla näkyy poliisin jokapäiväisessä työssä muun muassa pidätettyjen ja muiden säilöön otettujen kohtelussa (Helminen ym. 2012, 30–31). Poliisi joutuu työssään puuttumaan ihmisten vapauteen, josta säädetään EIS 5 artiklassa. EIS 2 artiklan 1 kappaleen mukaan jokaisella on oikeus elämään ja se on suojattava laissa. Ampuma-aseen käyttö on poliisin ankarinta voimankäyttöä ja sisältää muihin voimankäyttövälineisiin verrattuna suuren vammautumisen vaaran. Ampuma-aseen käytön seurauksena voi olla jopa henkilön kuolema. Poliisimies ei koskaan saa käyttää ampuma-asetta surmaamistarkoituksessa (Helminen ym. 2012, 787). EIS 2 artiklan 2 kappaleessa käsitellään sellaisia voimankäyttötilanteita, joissa kohdehenkilön henki voidaan kuitenkin vaarantaa. Sen mukaan elämän riistäminen ei ole tämän artiklan vastainen teko silloin, kun se seuraa voimankäytöstä, joka on ehdottoman välttämätöntä henkilön puolustamiseksi laittomalta väkivallalta; laillisen pidätyksen suorittamiseksi; laillisen vapaudenriiston kohteeksi joutuneen henkilön pakenemisen estämiseksi taikka mellakan tai kapinan kukistamiseksi laillisin toimin.

2.4 Poliisitoiminnan yleiset periaatteet

Valtion viranomaistoiminnassa sovelletaan hallintolakia, jonka kuudes pykälä säätelee hallinnon oikeusperiaatteet. Nämä koskevat poliisin jokapäiväistä toimintaa, mutta merkityssisältö näihin tulee jo perustuslaista. Hallintolain 6 pykälän mukaan viranomaisen on kohdeltava hallinnossa asioivia tasapuolisesti sekä käytettävä toimivaltaansa yksinomaan lain mukaan hyväksyttäviin tarkoituksiin. Viranomaisten toimien on oltava puolueettomia ja oikeassa suhteessa tavoiteltuun päämäärän nähden (Hallintolaki 6§). Tämän lisäksi poliisin toimintaa koskevat poliisitoiminnan yleiset periaatteet on säädelty myös poliisilain ensimmäisessä luvussa. Näitä poliisitoimintaa koskevia periaatteita voidaan pitää poliisin toimintaa ohjaavina ja rajoittavina periaatteina, esimerkkinä perus- ja ihmisoikeuksien kunnioittaminen. Tämä tarkoittaa sitä, että poliisin on kaikessa toiminnassa valtaa käyttäessään valittava vaihtoehdoista se, joka parhaiten ja vähimmällä haitalla edistää perus- ja ihmisoikeuksien toteutumista. (Helminen ym. 2012, 204.) Muita lakiin kirjattuja periaatteita ovat; suhteellisuusperiaate, vähimmän haitan periaate, tarkoitussidonnaisuuden periaate sekä mahdollisuus luopua tehtävästä tai siirtää sitä. Näiden periaatteiden noudattaminen korostuu erityisesti voimakeinojen käytössä tai yleensäkin puuttuessa kansalaisten oikeuksiin. (Loman 1997, 95; Helminen ym. 2012, 203–204.) Tässä opinnäytetyössä näitä periaatteita tarkastellaan erityisesti poliisin voimankäytön näkökulmasta.

Suhteellisuusperiaatteen mukaan poliisin käyttämien toimenpiteiden ja niiden seurauksien on oltava järkevissä suhteissa tavoiteltavaan päämäärään. Suhteellisuusperiaate korostuu voimakeinojen käytössä, mutta sitä sovelletaan toki kaikessa muussakin poliisitoiminnassa. Suhteellisuusperiaatteella pyritään varmistamaan, ettei asianosaiselle tai sivulliselle henkilölle aiheudu enempää haittaa kuin torjuttava oikeudenloukkaus tai häiriö aiheuttaisi. (Helminen ym. 2012, 205-206.) Viranomaisen on käytettävä harkintavaltaa ja mitoitettava toimenpide siten, että saavutetaan tarvittava vaikutus. Poliisin voimakeinojen tulee olla tarpeellisia ja oikeassa suhteessa verrattuna tavoiteltuun päämäärään. (Sinisalo 1971, 141; Loman 1997, 96-97.) Suhteellisuusperiaatteella on korostunut merkitys asiakkaaseen epäedullisia oikeudellisia toimenpiteitä harkittaessa (Niemivuo & Keravuori 2003, 125).

Poliisilla on mahdollisuus poliisilain 1 luvun 9 § mukaiseen toimenpiteestä luopumiseen ja sen siirtämiseen, mikäli toimenpiteestä aiheutuvat seuraukset tulisivat olemaan kohtuuttomia tavoiteltavaan tulokseen nähden (Helminen ym. 2012, 205). Tämä voisi tulla kyseeseen esimerkiksi tilanteessa, jossa voimankäytön seuraukset aiheuttaisivat suurempaa va-

hinkoa kuin toimenpiteellä on tarkoitus estää, jolloin voimakeinojen käytöstä voidaan luopua (HE 57/1994 vp, 55). Tämä ei kuitenkaan tarkoita, että tehtävästä luovuttaisiin kokonaan, vaan kyse on toimenpiteestä luopumisesta ja sen siirtämisestä (Rantaeskola 2014, 43).

Vähimmän haitan periaate tarkoittaa yksinkertaisimmillaan sitä, että poliisi ei saa puuttua toimenpiteitä suorittaessa kenenkään oikeuksiin enempää tai aiheuttaa suurempaa vahinkoa, tai haittaa kuin on välttämätöntä toimenpiteen suorittamiseksi. Ensisijaisesti poliisiin tulee pyrkiä ylläpitämään yleistä järjestystä ja turvallisuutta neuvoin, kehotuksin ja käsin. Poliisityössä valtaa tulee käyttää vain sen verran kuin tilanne vaatii. Tämä ilmenee muun muassa voimakeinojen käytön valinnassa. (Helminen ym. 2012, 206–207.)

Tarkoitussidonnaisuuden periaate tarkoittaa poliisitoiminnassa sitä, että poliisin käyttämät valtuudet liittyvät nimenomaisesti käsillä olevaan tehtävään ja sen tarkoituksiin. Poliisitoiminnassa saatetaan joutua puuttumaan toimenpiteen kohteena olevan henkilön oikeusasemaan, joten toiminnan lainmukaisuuden vaatimus korostuu. (Helminen ym. 2012, 208.) Tarkoitussidonnaisuuden periaate korostaa sitä, että jokaisen toimenpiteen todelliselle tarkoitukselle on löydyttävä toimivaltaperuste voimassaolevasta lainsäädännöstä. Jokaiselle toimenpiteelle tulee löytyä toimivaltaperusta, jotta tehtävä voidaan suorittaa. (Rantaeskola 2014, 33.) Tarkoitussidonnaisuuden mukaisesti esimerkiksi poliisin voimankäyttö on sallittua ainoastaan virkatehtävän suorittamiseksi (Loman 1997, 99).

3 POLIISIN VOIMANKÄYTTÖ

3.1 Voimankäytön määritelmä

Poliisi ja muut järjestystä ylläpitävät viranomaiset voivat virkatehtävää suorittaessaan joutua käyttämään voimakeinoja, jotka toisessa tilanteessa täyttäisivät rikoksen tunnusmerkistön (Tapani & Tolvanen 2013, 293; HE 44/2002). Voimakeinojen käytöllä joudutaan puuttumaan perus- ja ihmisoikeuksiin, erityisesti henkilökohtaiseen koskemattomuuteen sekä omaisuuteen (Loman 1997, 5-6; Helminen ym. 2012, 771). Poliisin voimakeinojen käyttö edellyttää poliisin toimivaltaan kuuluvaa virkatehtävää. Voimakeinojen käytön laillisuuden arvioinnin perusta on se, että päämäärä johon poliisi pyrkii, on laillinen. (Sinisalo 1971, 11; Helminen ym. 2012, 768.) Poliisin voimakeinoista käytettiin ennen sanaa väkivalta. Hallituksen esityksessä 67/1966 kuitenkin esitettiin tilalle sana voimakeino, joka kuvaa voimankäytön sallittavuutta paremmin, kuin sana väkivalta. Tämän lisäksi voimakeino on käsitteenä laajempi ja kuvaa tarkoitusta paremmin. (HE 67/1966, 3; Sinisalo 1971, 134-135.) Voimakeinojen käyttämisessä on noudatettava samoja yleisiä periaatteita kuin muusakin poliisitoiminnassa (Helminen ym. 2012, 780).

Voimakeinojen käytöllä tarkoitetaan yleisesti sitä, että voimakeinojen kohteena oleva henkilö saadaan muuttamaan suhtautumistapaansa tai henkilön teko estetään tai puututaan tietystä teosta tai muusta syystä aiheutuvaan tapahtumaan (Bought & Frände 2008, 104). Sisäministeriön poliisin voimakeinoista sekä kulkuneuvon pysäyttämisestä antaman asetuksen (245/2015) mukaan voimakeinoilla pyritään vaikuttamaan niiden kohteena olevan henkilön käyttäytymiseen joko suoraan tai välillisesti voimankäyttövälineitä tai fyysistä voimaa käyttäen.

Voimakeinojen käytöstä on säädetty yleissäännös rikoslain (1889/39) 4 luvun 6 §:ssä. Sen mukaan oikeus voimakeinojen käyttöön on tultava laista. Rikosoikeudellisesta näkökulmasta voimakeinojen käytössä on kyse oikeuttamisperusteesta eli tietyille ammattiryhmille on laissa säädetty oikeus käyttää voimakeinoja (Tapani & Tolvanen 2013, 293). Rikoslain 4:6 muodostaa sallittujen voimakeinojen käytön uloimmat rajat. Sen mukaan voimakeinojen käytössä saa turvautua vain sellaisiin tehtävän suorittamiseksi tarpeellisiin voimakeinoihin, jotka ovat kokonaisuutena arvioiden puolustettavia, kun otetaan huomioon tehtävän tärkeys ja kiireellisyys, vastarinnan vaarallisuus sekä tilanne muutenkin. Voimakeinojen käyttöä arvioitaessa otetaan huomioon käytettyjen voimakeinojen tarpeellisuus ja puolus-

tettavuus. (Bought & Frände 2008, 114.) Ensin tehdään tarpeellisuusarviointi eli ratkaistaan, oliko voimakeinojen käyttö lainkaan tarpeellista tehtävän suorittamiseksi ja sen jälkeen arvioidaan, oliko sinällään tarpeellinen voimakeinojen käyttö puolustettavaa. Tarpeellisuusarviointiin kuuluu vaatimus lievimmän mahdollisen keinon käytöstä. Voimakeinojen käytön tarpeellisuusarviointi tehdään aina tapauskohtaisesti, koska sille, mikä on tarpeellista, on vaikea asettaa täsmällisiä kriteerejä. (Bought & Frände 2008, 95, 114.) Voimakeinojen käytön puolustettavuutta arvioitaessa otetaan huomioon tehtävän tärkeys ja kiireellisyys, vastarinnan vaarallisuus ja tilanne muutenkin. Myöskään voimakeinojen puolustettavuudelle ei voida määrittää yleisiä rajoja vaan voimakeinojen puolustettavuutta arvioidaan kokonaisarvosteluna. (Bought & Frände 2008, 97, 114.) Rikoslain 4:6:ssä määritetään myös, miten menetellään, kun voimakeinojen käytön rajat ylittyvät. Sen mukaan tekijä on rangaistusvastuusta vapaa, jos erittäin painavin perustein voidaan katsoa, ettei tekijältä kohtuudella olisi voinut vaatia muunlaista suhtautumista. Arvioinnissa otetaan huomioon myös tekijän asema ja koulutus sekä tehtävän tärkeys ja tilanteen yllätyksellisyys. (Rikoslaki 4 luku 6 §.) Voimakeinojen käytön liioittelulla tarkoitetaan tilannetta, jossa käytetään tehtävän suorittamiseksi tarpeettoman ankaria voimakeinoja (Frände 2012, 176).

Oikeus voimakeinojen käyttöön on toimivaltuus, joka kuuluu vain määrätyille virkamiehille. Voimakeinojen käyttöoikeus on rajattu vain tietyille ammattiryhmille, koska voimakeinojen käytöllä saattaa olla vakavat seuraukset (Helminen ym. 2012, 775). Oikeus voimakeinojen käyttöön on lähtökohtaisesti uskottu vain poliisimiehille sekä eräille muille turvallisuustehtäviä suorittaville virkamiehille (HE 67/1966, 2; Loman 1997, 28; Helminen ym. 2012, 775). Poliisi voi tarvittaessa käyttää fyysistä voimaa eli voimakeinoja tai uhata voimakeinoilla tehtävän toteuttamiseksi (Helminen ym. 2012, 2). Muita ammattiryhmiä, jotka joutuvat käyttämään työssään voimakeinoja ovat esimerkiksi rajavartijat, tullivirkailijat, vanginvartijat, järjestyksenvälvojat, joukkoliikenteen tarkastajat sekä vartioimisliikkeen vartijat (Loman 1997, 28; Tapani & Tolvanen 2013, 293).

Poliisin oikeudesta voimakeinojen käyttöön säädetään poliisilain 2 luvun 17§:ssä. Poliisimiehellä on virkatehtävää suorittaessaan oikeus käyttää voimakeinoja vastarinnan murttamiseksi, henkilön paikalta poistamiseksi, kiinniottamisen toimittamiseksi, vapautensa menettäneen pakenemisen estämiseksi, esteen poistamiseksi taikka välittömästi uhkaavan rikoksen tai muun vaarallisen teon tai tapahtuman estämiseksi. Käytettyjen voimakeinojen tulee olla tarpeellisia ja puolustettavia. Voimakeinojen puolustettavuutta arvioitaessa on kyse kokonaisarvostelusta, jossa otetaan huomioon tehtävän tärkeys ja kiireellisyys, vasta-

rinnan vaarallisuus, käytettävissä olevat voimavarat sekä muut kokonaisarvosteluun vaikuttavat seikat. (Poliisilaki 2 luku 17 §; HE 57/1994 vp, 55.) Vastarinta tarkoittaa henkilön fyysistä, aktiivista tai passiivista käyttäytymistä, jolla pyritään estämään poliisimiehen lailliseen päämäärään tähtäävä toiminta (HE 57/1994 vp, 53).

Poliisilaissa ei erikseen määritellä niitä virkatehtäviä, joissa poliisin voimankäyttö on sallittua vaan se on lähtökohtaisesti sallittua kaikenlaisissa poliisitehtävissä, joihin poliisi toimivaltansa puitteissa ryhtyy. Myös poliisin antaessa virka-apua muille viranomaisille tai yksityisille on kyseessä poliisilain 2 luvun 17 § tarkoittama poliisin virkatehtävä. (Helminen ym. 2012, 777.) Oikeus voimakeinojen käyttöön on jokaisella poliisimiehellä virka- asemasta ja tehtäväkuvasta riippumatta. Voimankäyttöoikeutta ei ole porrastettu virka- aseman perusteella muutoin kuin aseenkäytön osalta, josta päättää päällystään kuuluva poliisimies. (Helminen ym. 2012, 775-776.) Päällystään kuuluvan poliisimiehen päätöstä ampuma-aseella uhkaamisesta ja laukauksen ampumisesta edellytetään kuitenkin vain, jos se tilanteen kiireellisyys huomioon ottaen on mahdollista (Poliisilaki 2:19 §).

Poliisin on varauduttava voimakeinojen käyttöön sopivalla ja tarkoituksenmukaisella tavalla, jos virkatehtävää suorittaessa on syytä epäillä kohdattavan vastarintaa tai rikoslain 4 luvun 4 § mukainen oikeudeton hyökkäys eli hätävarjelutilanne (Poliisilaki 2:18 §). Hätävarjelutilanteisiin ei kuitenkaan voi aina ennalta varautua tilanteiden yllätyksellisyydestä johtuen (Rantaeskola ym. 2014). Varautumisella tarkoitetaan toimintavaihtoehtojen kar- toittamista sekä taktista toimintaa, jonka avulla tehtävä voitaisiin hoitaa voimakeinoja käyttämättä. Varautumisella tarkoitetaan myös seurausten minimointia esimerkiksi ambu- lanssin pyytämistä paikalle etukäteen. Varautuminen korostuu erityisesti johdetuissa tilan- teissa. (Punkari 2009, 100-101.)

Voimakeinojen käytöstä on varoitettava kohteena olevaa henkilöä, jos varoittaminen on mahdollista ja tarkoituksenmukaista. Varoittaminen on tehtävä ymmärrettävällä ja tarkoi- tukseen sopivalla tavalla. (Poliisilaki 2:18 §.) Suullinen varoittaminen on tavallisin muoto varoittaa voimakeinojen käytöstä, mutta siitä voi varoittaa muullakin soveltuvalla tavalla (Helminen ym. 2012, 784).

3.2 Poliisin voimakeinot

Poliisin on valittava voimakeinoista lievin ja tehokkain. Laissa ei ole säännelty tyhjentävästi voimakeinojen käyttöä, käytettäviä välineitä taikka suojeltavien oikeushyvien arvojärjestystä voimankäyttötilanteiden yllätyksellisen luonteen vuoksi. Tällainen tilanteittain tai keinoittain eritelty tyhjentävä sääntely voisi hidastaa voimankäytön edellytysten harkintaa ja korostua etenkin tilanteissa, jotka vaativat kiireellistä toimintaa. (HE 57/1994 vp, 54.) Poliisi voi tehtävällään joutua käyttämään eri voimakeinoja samanaikaisesti taikka peräkkäin (Loman 1997, 116). Voimakeinoja käyttäessään poliisimiehen on otettava huomioon voimakeinojen käytön todennäköiset vaikutukset ja seuraukset voimakeinojen kohteena olevaan henkilöön, sekä sivullisten turvallisuuteen (SM:n asetus poliisin voimakeinojen käyttämisestä 979/2004). Myös ympäristöstä muodostettu oikea tieto ja toisen toimimisen mahdollisuuksien hahmottaminen ovat voimankäyttötilanteissa erityisen tärkeitä. Päätöstä ei voi enää jälkeenpäin korjata. (Gustafsberg & Åhman, 2017, 284.)

Valtioneuvoston poliisista antamassa asetuksessa (1080/2013) on määritelty poliisin voimankäyttö- ja suojavälineet. Poliisimies saa käyttää ainoastaan Poliisihallituksen hyväksymiä voimankäyttövälineitä, joihin poliisimiehellä on oltava myös koulutus. Voimankäyttö- ja suojavälineet poliisimiehelle hankkii valtio.

Yksinkertaisimmillaan voimankäyttö on kohdehenkilöön fyysisesti kiinni käymistä ja taltuttamista käsiotteella tai muulla vastaavalla tavalla. Seuraavaksi tulevat kohdehenkilön kaataminen maahan ja käsirautojen käyttö. Vakavimmillaan voimankäyttö on lyömistä tai apuvälineiden käyttöä. Apuvälineiden vaarallisuus vaihtelee välineestä riippuen. (Tapani & Tolvanen 2013, 295.) Valtioneuvoston poliisin voimakeinoista antaman asetuksen mukaan hyväksytyjä voimankäyttövälineitä ovat ampuma-aseen lisäksi muut ominaisuuksiltaan ja asianmukaisina käytettyinä vaikutuksiltaan ampuma-asetta lievemmat voimankäyttövälineet. Näistä säädellään tarkemmin Poliisihallituksen Poliisin voimankäyttö- ja suojavälineet sekä voimakeinojen ja suojavälineiden käytön koulutuksesta annetussa määräyksessä. Voimankäyttövälineitä poliisitoiminnassa ovat esimerkiksi käsiraudat, patukka, kaasusumuttimet, etälamautin, FN303 projektiililaukaisin, poliisikoira, ja ampuma-aseet (Loman 1997, 118; Boucht 2011, 154; Helminen 2012, 783; Rikander 2016 a, 17).

Poliisi voi rajoittaa virkatehtävää suorittaessaan kohdehenkilön liikkuma- tai toimintavapautta käsiraudoilla, siteillä tai muulla vastaavalla tavalla. Sitomisesta säädellään poliisi-

lain 2 luvun 20 §:ssä. Edellytyksenä sitomiselle on, että liikkumisen rajoittaminen on välttämätöntä henkilön karkaamisen estämiseksi, väkivaltaisen käyttäytymisen estämiseksi taikka uhkaavan väkivallan torjumiseksi. Kohdehenkilön suulle voidaan laittaa myös sylkemistä estäviä siteitä. Sitomisella puututaan yksilön perusoikeuksiin. Sitomisen kohteena olevan henkilön liikkuma- tai toimintavapautta ei saa jatkaa pidempään kuin on välttämätöntä, eikä sitominen saa aiheuttaa kohteena olevalle henkilölle vaaraa tai tarpeetonta kipua. (Poliisilaki 2:20 §, Helminen ym. 2012, 793.) Sitomisen kohteena olevaa henkilöä ei saa kahlita ajoneuvon rakenteisiin (HE 224/2010 vp, 86).

Ampuma-aseen käyttöä voidaan pitää poliisin voimankäytöstä ankarimpana. Suurimman eron muihin voimakeinoihin tekee se, että ampuma-aseen käyttö sisältää suuren riskin vammautumisesta tai jopa henkilön kuolemasta. (Helminen ym. 2012, 786.) Ampuma-aseen käyttöä säätelee Poliisilain 2 luvun 19 §, jonka mukaan ampuma-aseen käyttö on sallittua ainoastaan sellaisissa tilanteissa, joissa toisen hengelle tai terveydelle välitöntä ja vakavaa vaaraa aiheuttavan henkilön toiminta on pysäytettävä. Lisäksi ampuma-aseen käyttö edellyttää, ettei lievempää keinoa toiminnan pysäyttämiseksi ole. (Helminen ym. 2012, 790.) Poliisilain 2 luvun 19 § mukaan ampuma-aseen käyttöä on ampuma-aseen käytöstä varoittaminen, ampuma-aseella uhkaaminen ja laukauksen ampuminen. Uhkaamisella tarkoitetaan aseensa suuntaamista siten, että kohteena olevan henkilön on yleisen elämänsä kokemuksen perusteella syytä epäillä joutuvansa ankarimman voimakeinon kohteeksi, jollei hän noudata niitä käskyjä, joita ampuma-aseella uhkaamisella pyritään tehostamaan (HE 224/2010 vp, 85). Ampuma-aseen käytöksi ei lasketa ampuma-aseen esille ottamista tai sen laittamista toimintavalmiuteen.

3.3 Voimankäytön suhde hätävarjeluun

Oikeus hätävarjeluun on oikeuttamisperuste ja siitä säädetään rikoslain 4 luvun 4 §:ssä. Sen mukaan jokaisella on oikeus aloitetun tai välittömästi uhkaavan oikeudettoman hyökkäyksen torjumiseksi tarpeelliseen hätävarjeluna tehtyyn puolustustekoon. Hätävarjeluna tehty teko ei saa ilmeisesti ylittää sitä, mitä on pidettävä kokonaisuutena arvioiden puolustettavana. Puolustettavuusarviossa otetaan huomioon hyökkäyksen laatu ja voimakkuus, puolustautujan ja hyökkääjän henkilö sekä muut olosuhteet. Hätävarjeluna puolustettavia oikeushyviä ei ole rajattu laissa, mutta käytännössä hätävarjelu-oikeuden käyttö usein yksilön perusoikeuksien, kuten henki, terveys, vapaus, omaisuus, ruumiillinen koskemattomuus ja kotirauha, suojaamiseen. (Tapani & Tolvanen 2012, 311). Edellytyksenä hyök-

käyksen oikeudettomuudelle on se, että teko täyttää jonkun rikoksen tunnusmerkistön (Tapani & Tolvanen 2012, 313). Kun hyökkääjä on tehty vaarattomaksi, lähtenyt pakoon tai luopunut hyökkäyksestä, oikeudeton hyökkäys päättyy (Tapani & Tolvanen 2012, 317).

Hätävarjeluteon tarpeellisuutta ja puolustettavuutta arvioidaan samaan tapaan kuin arvioitaessa rikoslain 4 luvun 6 § mukaista voimankäyttöä. Hätävarjeluteon puolustettavuutta arvioitaessa otetaan huomioon hyökkäyksen laatu ja voimakkuus, puolustautujan ja hyökkääjän henkilö sekä muut olosuhteet, kun taas voimankäytön puolustettavuutta arvioitaessa huomioidaan tehtävän tärkeys ja kiireellisyys, vastarinnan vaarallisuus sekä tilanne muutenkin (Rikoslaki 4:4 §).

Voimankäytöllä ja hätävarjelulla on periaatteellinen ero siinä, että hätävarjelu on puolustusteko, kun taas voimankäyttö on aktiivista ja tietyllä tavalla hyökkäävää. Hätävarjelulla vain torjutaan hyökkäys, joka kohdistuu tai on kohdistumassa puolustettavaan oikeushyvään. Voimankäytöllä taas pakotetaan virkatoimen kohteena oleva henkilö tai virkatoimea vastustava henkilö alistumaan virkatoimeen. Poliisimiehen toiminnassa voimankäyttö ja hätävarjelu usein lomittuvat. Poliisimies voi suorittaa kiinnioton voimankäyttönä, mutta tilanne voi muuttua hätävarjeluksi, jos kohteena oleva henkilö alkaakin nyrkeillä lyöden vastustaa poliisia. Tilanne muuttuu jälleen voimankäytöksi, kun hyökkäys on saatu taltutettua ja henkilö viedään kuljetusotteessa poliisiautoon. Tilanteessa, jossa voimankäyttö ja hätävarjelu ovat perusteena rinnakkain, sovelletaan ensisijaisesti hätävarjelusäännöksiä. (Helminen ym. 2012, 769.) Hätävarjelusäännökset saattavat tilanteesta riippuen oikeuttaa poliisimiehen menettelemään tavalla, johon voimankäyttönormit eivät oikeuta (Helminen ym. 2012, 798).

Poliisilain 2 luvun 17 § mukaan poliisimiehellä on oikeus virantoimituksessa rikoslain 4 luvun 4 § mukaiseen hätävarjeluuun. Hätävarjelutilanteessa poliisimies toimii virkavastuulla ja arvioitaessa hätävarjeluteon tarpeellisuutta ja puolustettavuutta otetaan huomioon poliisimiehen koulutus ja kokemus. Koulutuksen ja kokemuksen perusteella poliisimiehen odotetaan osaavan mitoittaa voimakeinot hätävarjelutilanteessa muita paremmin, joten poliisimiehen hätävarjelu-oikeuteen on lisätty virkavastuu. Virkavastuun liittäminen poliisimiehen hätävarjelu-oikeuteen tarkoittaa sitä, että poliisimiehen toimenpiteistä voidaan kannella ja hätävarjelun liioittelu voi tulla arvioitavaksi virkarikoksena. (Helminen ym. 2012, 799-800.)

3.4 Poliisin voimankäyttökoulutus

Sisäministeriön antamassa asetuksessa poliisin voimakeinoista ja kulkuneuvon pysäyttämisestä (245/2015) säädetään voimankäyttökoulutuksesta, harjoittelusta ja seurannasta. Asetuksen mukaan voimankäyttövälineitä kantavan poliisimiehen tai muun poliisihallinnon palveluksessa olevan virkamiehen on tunnettava kantamiensa välineiden vaikutukset, niiden käyttöön liittyvät säännökset ja osattava käyttää niitä asianmukaisesti. Asetuksen mukaan voimankäyttövälineitä saa kantaa ja käyttää on ainoastaan sellaiset poliisimiehet ja muut poliisihallinnon palveluksessa työskentelevät virkamiehet, jotka ovat saaneet koulutuksen ja osallistuneet ylläpitävään koulutukseen sekä suorittaneet voimankäyttövälineen tasokokeen. (Sisäministeriön asetus poliisin voimakeinoista sekä kulkuneuvon pysäyttämisestä 245/2015.) Tämän säännöksen merkitys on varmistaa, että poliisimies osaa käyttää välineitä aiheuttamatta enempää vahinkoa tai haittaa, kuin on tarpeen tehtävän suorittamiseksi. Harjoittelemattomuudesta johtuvan heikon suoritusvarmuuden estämiseksi on säädetty asetuksessa tasokoe, jotta osumatarkkuus voidaan varmistaa. (Punkari 2009, 56-57.) Poliisin käyttöön hyväksytyjä voimankäyttö- ja suojavälineiden käytön yleisiä periaatteita, sekä välineisiin liittyvää koulutusta ja harjoittelua tarkennetaan Poliisihallituksen tarkentavassa määräyksessä (POL-2015-14762).

Voimankäytön peruskoulutuksesta ja voimankäytön kouluttajakoulutuksesta vastaa Poliisiammattikorkeakoulu. Poliisiammattikorkeakoulututkinnon opetussuunnitelmaan on määriteltä voimankäytön opetuksen laajuus, osaamistavoitteet ja vaadittavat suoritukset. Voimankäytön koulutus antaa opiskelijalle valmiudet käyttää fyysisiä voimakeinoja ja voimankäyttövälineitä sekä osaamisen käsitellä ja käyttää niitä turvallisesti. Koulutuksessa keskitytään myös työturvallisuuteen ja passiivisten- ja muiden tarpeellisten suojavälineiden käyttämiseen. Perusopinnot antavat opiskelijalle käsityksen henkilökohtaisista stressimekanismeista ja poliisitaktisista toimintamalleista voimankäyttöä vaativissa tilanteissa. Perusopintojen tarkoitus on myös varmistaa, että poliisimies osaa perustella toimenpiteensä ja arvioida omia henkilökohtaisia voimankäyttövalmiuksiaan sekä kehittää niitä. (Poliisi AMK opetussuunnitelma 2017-2018.)

Työelämässä voimankäytön ylläpitokoulutus ja harjoittelu ovat jokaisen poliisiyksikön vastuulla. Käytännön toteuttamisesta poliisiyksiköissä vastaa poliisiyksikön päällikkö. Poliisimiehen ja muun poliisihallinnon palveluksessa olevan virkamiehelle on järjestettävä

poliisiyksikön toimesta ylläpitävää koulutusta ja harjoittelua. Ylläpitävä koulutus sekä harjoittelu koskevat niin ampuma-aseiden käyttöä, kuin muiden voimankäyttövälineiden käyttöä sekä fyysisten voimakeinojen käyttöä. Ylläpitävää koulutusta ja harjoittelua on järjestettävä vähintään kaksi kertaa vuodessa. Poliisista annetun valtioneuvoston asetuksen mukaisten eri ampuma-asetyyppien käytöstä on suoritettava vuosittain tasokoe. (SM 245/2015.)

3.5 Työturvallisuuslaki

Poliisiin kohdistunut väkivalta on tilastojen mukaan kaksinkertaistunut vuosien 1999 ja 2016 välillä (Rikander 2017a, 2). Voimankäyttöselvityksistä koostuvaa aineistoa voidaan tarkastella myös työturvallisuuslain (738/2002) näkökulmasta, jota poliisityössä sovelletaan. Aineistosta voidaan tarkastella ei-toivottuja seurauksia, kuten esimerkiksi poliisiin kohdistuvan väkivallan määrää taikka sitä, milloin poliisiin kohdistuu väkivaltaa. Aineistosta voidaan tarkastella myös poliisin toimenpiteiden kohteeksi joutuneiden henkilöiden varustautuneisuutta. (Rikander 2016a, 33.) Työturvallisuuslain tarkoitus on työympäristön ja työolosuhteiden parantaminen työntekijöiden työkyvyn turvaamiseksi ja ylläpitämiseksi. Työturvallisuuslain tarkoitus on myös työtapaturmien ja työstä sekä työympäristöstä johtuvien fyysisten ja henkisen terveyden haittojen ennalta estäminen ja torjuminen. (Rantaeskola, Kauppila, Koskelainen & Hyyti 2015, 37–38.)

Työturvallisuuslain mukaan sekä työnantajalle, että työntekijälle kuuluu tiettyjä velvollisuuksia työturvallisuuden noudattamiseksi. Työnantaja on velvollinen huolehtimaan työssä työntekijöidensä terveydestä ja turvallisuudesta. Kyseessä on työnantajaan kohdistuva laissa säädelty velvoite (Rantaeskola ym. 2015, 37-39). Työnantajan huolehtimisvelvoitteesta säädetään työturvallisuuslain 2 luvun 8 §:ssä, joka on yleissäännös. Sen mukaan työnantaja on velvollinen tarkkailemaan työympäristöä, tiloja ja työtapojen turvallisuutta. Työpaikan olot ja niihin vaikuttavat tekijät on oltava työnantajan tiedossa riittävässä määrin (Sortti 2013, 79). Työnantajan huolehtimisvelvollisuutta rajaa kuitenkin epätavalliset ja ennalta arvaamattomat olosuhteet, joihin työnantaja ei voi vaikuttaa sekä poikkeukselliset tapahtumat, joiden seuraukset eivät ole olleet vältettävissä (Työturvallisuuslaki 2:8 § 3 mom.). Poliisihallinnossa työturvallisuuden vastuun kohdentamisessa on otettava huomioon myös poliisin organisaatiota koskevat johto- ja käskyvaltasuhteet. Työturvallisuusvastuu jakautuu myös organisaation sisällä. (Hankilanoja 2007, 90-91.) Työnantajan velvollisuuksien lisäksi myös työntekijällä on tietynlaisia velvoitteita yhteistyön toimivuuden ylläpitämiseksi.

si. Työntekijä on velvollinen noudattamaan työnantajan antamia ohjeita ja määräyksiä, sekä toimimaan työssään työturvallisuutta edistäen ja huolellisuutta noudattaen. (Työturvallisuuslaki 17 ja 18 §.)

Erityistä vaaraa aiheuttavasta työstä säädetään työturvallisuuslain 11 §, jonka mukaan erityistä vaaraa aiheuttavaa työtä saa tehdä ainoastaan siihen työhön pätevä ja soveltuva työntekijä. Valtioneuvoston asetus terveystarkastuksista erityistä sairastumisen vaaraa aiheuttavissa töissä (27.12.2001/1485) liitteessä on esimerkkiluettelo erityistä sairastumisen vaaraa aiheuttavista tekijöistä. Näitä ovat muun muassa työhön liittyvä erityinen väkivallan uhka, yötyö ja esimerkiksi vanginvartijan, poliisin ja yövartijan työt. Myös Rantaeskola ym. (2015, 10) on listannut poliisin ammatin sellaiseksi riskiammatiksi, jossa kohdataan häirintää, uhkailuja ja väkivaltaa. Tuula Leinon väitöskirjan *Work-related violence and its associations with psychological health: A study of Finnish police patrol officers and security guards* mukaan 44 prosenttia poliiseista koki fyysistä väkivaltaa vähintään kerran kuukaudessa. Työturvallisuuslain 27 § mukaan sellaisessa työssä, johon liittyy ilmeinen väkivallan uhka, on työ ja työolosuhteet järjestettävä väkivallan uhkaa ja väkivaltatilanteita mahdollisuuksien mukaan ennakolta ehkäisten. Tämä koskee myös uhka- ja väkivaltatilanteita turvallisuusalalla. Poliisin työssä tällaisten tilanteiden estäminen kokonaan on lähes mahdotonta mutta niiden käsittelemiseen ja tilanteista selviytymiseen tulee pyrkiä löytämään keinot koulutuksen avulla (Rantaeskola ym. 2015, 42). Poliisihallinnossa joudutaan tekemään töitä, johon sisältyy vakaviakin turvallisuusriskejä. Tämä ei kuitenkaan tarkoita sitä, että työturvallisuuslain säännöksiä voitaisiin laiminlyödä. Tämä edellyttää sen, että riittävästä tarpeellisista turvatoimista huolehditaan olosuhteet huomioiden. (Hankilanoja 2007, 181.) Erityisesti kenttätehtävissä, joissa vastarintaa kohdataan suuremmalla todennäköisyydellä, poliisin tulee huolehtia työturvallisuudesta. Poliisin suojavälineet ovat viime vuosina kehittyneet, kuten asenteetkin suojavälineitä kohtaan. (Helminen, 2012, 783.)

Työturvallisuuslain 46 §:ssä säädetään ensiavun järjestämisestä sekä asianmukaisten ensiapuvälineiden saatavuudesta. Työturvallisuuslain mukaan työnantajan velvollisuus on huolehtia työntekijöiden ja muiden työpaikalla olevien henkilöiden ensiavun järjestämisestä. Työn ja työolosuhteiden mukaisesti työntekijöitä on ohjeistettava sellaisista toimenpiteistä, joihin tapaturman tai sairastumisen sattuessa ensiavun saamiseksi on ryhdyttävä. Asianmukaiset ensiapuvälineet on oltava saatavilla riittävässä määrin selvästi merkityissä kohdissa työpaikalla tai sen välittömässä läheisyydessä riippuen työpaikan sijainnista, laa-

juudesta, työntekijöiden määrästä sekä työn luonteesta ja työolosuhteista. Joissain olosuhteissa työnantajan on myös nimettävä ensiapu- ja pelastushenkilöt.

3.6 Ensiapuvalmius poliisihallinnossa

Poliisilain 8 luvun 6 §:n mukaan toimenpiteen suorittamisen yhteydessä syntyneestä muusta kuin vähäisestä vahingosta on ilmoitettava esimiehelle. Saman pykälän mukaan poliisin on annettava viivytyksettä hoitoa tai järjestettävä tarvittaessa lääkärinapua henkilölle, joka poliisin toimenpiteen yhteydessä on saanut vammoja. Henkilölle on annettava tilaisuus päästä lääkärintarkastukseen tai esteettömän henkilön tarkastettavaksi, mikäli hän ilmoittaa saaneensa vammoja poliisin toimenpiteiden vuoksi. Vammojen tarkastaminen ja dokumentointi ovat tärkeitä poliisin oikeusturvan kannalta ja näin menettelemällä ei pääse syntymään myöskään perättömiä väitteitä vammoista, joita ei ole todellisuudessa aiheutunut (Rantaeskola ym. 2014, 204).

Poliisihallitus on antanut ohjeen (POL-2014–16909) ensiapuvalmiudesta poliisihallinnossa. Ohjeessa Poliisihallitus on linjannut poliisin ensiapukoulutuksen ja ensiapuvarusteiden vähimmäistason. Vähimmäistaso on linjattu, jotta poliisin yksiköiden ensiapuvalmius on työturvallisuuslain edellyttämällä tasolla. Vähimmäistasoksi on linjattu EA1-taso, lukuun ottamatta toimistotehtävissä tai vastaavissa työtehtävissä työskenteleviä henkilöitä. Poliisiyksiköt ovat vastuussa henkilöstön ensiapuvalmiudesta sekä ensiapuvarusteiden asianmukaisuudesta. Poliisihallituksen ohjeesta käy ilmi Poliisihallinnon henkilöstön ensiapukoulutusvaatimukset henkilöstöryhmittäin. Poliisihallinnossa on otettu käyttöön SPR:n käyttämä luokittelu ensiapukoulutuksista. Luokituksen mukaan ensimmäinen ensiavun koulutustaso on hätäensiapu ja siitä seuraavat vaativammat tasot ovat EA1 ja EA2.

Poliisi voi työssään joutua käyttämään voimakeinoja ja niitä käytettäessä on otettava huomioon voimakeinojen käytön todennäköiset vaikutukset ja seuraukset kohdehenkilöön sekä sivullisten turvallisuuteen. EA1- ja EA2-tason lisäksi poliisihallinnossa toteutetaan Tactical Combat Casualty Care eli TCCC- koulutusta, jossa huomioidaan taktisissa tilanteissa ensiavun antaminen. Tällä tarkoitetaan hätäensiapua taktisessa ympäristössä, johon esimerkiksi ensihoitohenkilöstö ei voi mennä. Tämän toimintamallin tarkoitus on aloittaa ensiaputoimenpiteet mahdollisimman ajoissa, jolloin työturvallisuutta lisätään ja pyritään vähentämään lisävammautumista. Lisäksi erityiskoulutusta saaneilta poliiseilta edellytetään EA1:n lisäksi EA2 tasoa, TCCC-koulutusta ja kohdennettuja harjoituspäiviä tason

ylläpitämiseksi. Erityiskoulutuksella tässä tarkoitetaan Vati, jouha, tepo/CBRNE-, sekä koirapoliiseja. Poliisiammattikorkeakoulu vastaa näiden ryhmien ensiavun koulutuspäivien opetussuunnitelmista sekä VatiMedic- perus ja jatkokurssien järjestämisestä. Poliisiammattikorkeakoulussa perusopiskelijoille annettava ensiapukoulutus täyttää EA1 sekä TCCC-koulutustason. (POL-2014–16909.)

Poliisihallituksen ohjeen mukaisesti jokaisella poliisimiehen henkilökohtaisiin ensiapuvälineisiin tulee kuulua kertakäyttöinen elvytyssuoja sekä kiristys- ja paineside. Ensiapuvarusteet poliisille on määritellyt poliisin voimankäyttö- ja suojavälineryhmä. Ensiapuvarusteiden saatavuudesta huolehtii jokaiseen poliisin yksikköön erikseen nimetyt henkilöt. Ensiapuvalmiuden toteutumista poliisin yksiköissä seuraa työsuojelutoimijat ja valtakunnallisella tasolla työsuojelun keskustoimikunta seuraa ensiapuvalmiuden toteutusta. (POL-2014–16909.)

4 KATSAUS AIKAISEMPIIN TUTKIMUKSIIN

4.1 Voimankäyttöön liittyvät tutkimukset Suomessa ja maailmalla

Poliisin voimankäyttöä on tutkittu säännöllisesti Suomessa (Sinisalo 1971, Loman 1997, Punkari 2009, Terenius 2013, Rikander 2017). Kari Sinisaloon vuonna 1971 julkaisemaa väitöskirjatutkimusta voidaan pitää ensimmäisenä merkittävänä poliisin toimivaltaa koskevana tutkimuksena. Tämän jälkeen teoksia on julkaistu säännöllisesti. Poliisilaki uudistui vuonna 2011. Uudistuneen poliisilain (872/2011) jälkeen julkaistiin 2013 Helmisen, Kuusimäen & Rantaeskolan teos *Poliisilaki*. Poliisin voimankäytöstä tehty tutkimus on kuitenkin keskittynyt pitkälti ampuma-aseen käyttöön liittyviin kysymyksiin sekä oikeudellisiin kysymyksiin poliisin voimankäytön sallituista rajoista sekä voimankäytön ja hätävarjelu välisestä suhteesta. Suomessa on tehty myös useita oikeudellisia tutkimuksia poliisin voimankäytöstä. (Terenius 2007, Punkari, 2009, Terenius 2013.) Kansainvälisesti valtaosa voimankäyttöön liittyvistä tutkimuksista on tehty Yhdysvalloissa, eikä tutkimusten tuloksia voida suoranaisesti soveltaa Pohjoismaiseen yhteiskuntaan tai poliisitoimintaan Pohjoismaissa. Poliisin voimankäytön tutkimukselle on täten erityinen tarve nimenomaan Euroopassa ja erityisesti Pohjoismaissa. (Rikander 2017b, 120.)

Poliisin ampuma-aseen käyttöä on tutkittu paljon niin ulkomailla kuin Suomessakin. Johannes Knutsson on tutkinut 2005 poliisin aseenkäyttöä Pohjoismaissa. Tutkimuksen mukaan Suomessa ja Tanskassa poliisi ampuu keskimääräisesti saman verran. Tanskan poliisin uhkaa ampuma-aseella kuitenkin huomattavasti enemmän kuin Suomalainen poliisi. Ruotsissa poliisi ampuu hieman Suomalaista poliisia useammin, mutta loukkaantuneiden ja kuolleiden määrä on Ruotsissa korkeampi. Huomattavaa on, että Ruotsissa 1996-2002 loukkaantui keskimääräisesti seitsemän ja kuoli yksi henkilö vuodessa poliisin ampuma-aseen käytön seurauksena. Suomen poliisin ampuma-aseen seurauksena kuolleiden määrä on keskimääräisesti yhtä matala kuin Norjassa, jossa poliisi ei kannata asetta. (Knutsson 2005, 162-163.) Henri Rikanderin 4/2017 Haaste-lehteen kirjoittaman artikkelin mukaan poliisin aseenkäytön seurauksena on menehtynyt 2000-luvulla yhteensä seitsemän henkilöä. Tilaston huippua pitää poikkeuksellisenä vuosi 2016, jolloin poliisin aseenkäytön seurauksena kuoli kolme henkilöä. Näistä kolmesta tapauksesta on käynnistetty tutkinta poliisin voimankäytön osalta ja kaikki tapaukset ovat johtaneet lopulta syyttämättäjättämispäätöksiin. Rikanderin artikkelin (4/2017) mukaan tilastojen valossa poliisin aseenkäyttö olisi huomattavasti lisääntynyt 2016-2017. Kasvun syynä voidaan kuitenkin todeta olevan kat-

tavampi tilastointi kuin voimakäytön määrän todellinen lisääntyminen. Syynä kasvuun on todennäköisesti se, että tilastoinnista on annettu entistä kattavampi ohjeistus, jossa aseenkäytön lisäksi raportti tehdään myös sellaisista tilanteista, joissa on ollut käsillä aseenkäytön edellytykset, mutta laukauksia ei ole kuitenkaan ammuttu.

Tuula Leino on 2013 julkaistussa väitöskirjassaan *Work-related violence and its associations with psychological health: A study of Finnish police patrol officers and security guards* tutkinut turvallisuusalalla työskentelevien työssä kohtaamaa väkivaltaa ja sen yhteyttä hyvinvointiin. Leinon tutkimuksen kohteena on ollut poliisit sekä vartijat. Tutkimuksen mukaan molemmissa ammattiryhmissä kohdattu psyykkinen ja fyysinen väkivalta sekä fyysisestä väkivallasta johtunut vammautuminen on uhka psyykkiselle hyvinvoinnille. Solvaaminen on Leinon mukaan yksi väkivallan eniten esiintyvistä muodoista poliisin ja vartijan ammateissa. Tutkimuksen mukaan poliiseista 63% ja vartijoista 39% ilmoittivat tulleen solvatuksi vähintään yhden kerran kuukauden aikana. Solvaamisen lisäksi tutkimuksen kohteena olleet kohtasivat myös fyysistä väkivaltaa työssään. Näistä suurin osa on lyömistä taikka potkimista. Fyysistä väkivaltaa kohtaa 44% poliiseista ja 15% vartijoista vähintään kerran kuukauden aikana. Nuori ikä, pääkaupunkiseutu ja kiire pystyttiin tutkimuksessa yhdistämään sekä psyykkisen että fyysisen väkivallan esiintymiseen. (Leino 2013.)

Rikanderin 2017 Edilexissä julkaistussa artikkelissa *Poliisin kokemus virkamiehen väkivaltaisesta vastustamisesta* on tutkittu poliisin voimakeinojen käyttöä ja poliisin kohdistunutta väkivaltaa empiirisesti kokemuksen kautta. Tutkimuksessa on haastateltu 20 poliisimiestä, jotka ovat työtehtävässään kohdanneet väkivaltaa. Rikanderin mukaan konkreettisesti poliisimiesten henkeen ja terveyteen kohdistuvat väkivaltatilanteet ovat aiheuttaneet haasteita työssäjaksamiseen. Rikanderin mukaan poliisit kokevat heihin kohdistuvan väkivallan kuuluvan osaksi työtä ja heihin kohdistuva väkivalta koetaan jopa arkipäiväiseksi. Poliisit kokevat kuitenkin tietyissä väkivaltatilanteissa vihaa, suuttumusta ja epäoikeudenmukaisuutta. (Rikander 2017a.)

Yhdysvalloissa tehdyssä tutkimuksessa *Oleoresin Capsicum Spray and TASERs: A Comparison of Factors Predicting Use and Effectiveness* (Brand & Stroshine 2017) vertailtiin poliisin OC-sumutteen ja etälamauttimen käyttöä. Tutkimuksen tuloksissa todettiin, että etälamautin on selvästi OC-sumutetta tehokkaampi voimankäyttöväline kohdehenkilön vastarinnan murtamiseksi. Tilanteissa, joissa käytettiin sekä OC-sumutetta että etäla-

mautinta, vastarinta murtui 22/24 tapauksessa etälamauttimen käyttöön. Etälamautinta käytettäessä ei myöskään tarvitse turvautua lisäksi fyysisen voimankäyttöön niin usein kuin OC-sumutteen käytön yhteydessä. OC-sumutin todettiin kuitenkin paremmaksi voimankäyttövälineeksi silloin, kun kohdehenkilöitä on useita.

4.2 Voimankäyttötilanteissa loukkaantumiseen liittyvät tutkimukset

Poliisin voimankäyttötilanteissa syntyneistä vammoista suurin osa on lieviä kuten mustelmia, ruhjeita ja hankaumia. Vain harvoissa tapauksissa voimankäytön seurauksena on vakavia vammoja tai kuolema. (Adedipe, Maher & Strote 2012, 103-104.)

Kaminskin, MacDonaldin ja Smithin Yhdysvalloissa tekemän tutkimuksen *The Effect of Less-Lethal Weapons on Injuries in Police Use-of-Force Events* (2009) mukaan 39% voimankäyttötilanteista johtaa kohdehenkilön loukkaantumiseen. Tutkimuksen mukaan fyysisiä voimakeinoja käytettäessä kohdehenkilölle tulee henkilövahinkoja jopa 48,9% voimankäyttötilanteista. Kohdehenkilön loukkaantumisia esiintyy vähemmän silloin, kun voimankäyttötilanteessa käytetään OC-sumutetta (22,1%) tai etälamautinta (25,1%). Tutkimuksen mukaan voimankäyttötilanteista 14% johtaa poliisin loukkaantumiseen. Myös poliisin loukkaantumisia esiintyy enemmän käytettäessä fyysisiä voimakeinoja (21,2%) kuin etälamautinta (7,6%). OC-sumutteen käytön yhteydessä ei havaittu keskimääräistä enempää tai vähempää poliisin loukkaantumisia.

Adangin ja Kaminskin (2010, 174-175) mukaan OC-sumutteen käytön yhteydessä esiintyy vähemmän henkilövahinkoja kuin käytettäessä muita voimankäyttövälineitä. OC-sumute aiheuttaa voimakasta kipua rajoitetuksi ajaksi, mutta sen käytöstä ei yleensä seuraa pysyviä vammoja. Joissain harvinaisissa tapauksissa OC-sumutteen käytöstä on seurannut kohdehenkilön kuolema. Henkilövahinkoja OC-sumutteen käytön yhteydessä saadaan ehkäistyä, kun OC-sumutetta käytetään ohjeiden mukaan, sen käyttöön on annettu koulutus ja kohdehenkilölle annetaan ensiapua sumutteen käytön jälkeen.

Poliisin etälamauttimen käyttö on herättänyt kansainvälisestäikin keskustelua. Henri Rikander (2017b) on tutkinut poliisin etälamauttimen käyttöä Suomen poliisissa vuonna 2016. *The Use of Electroshock Weapons by the Finnish Police in 2016* tutkimus perustuu voimankäyttöselvityksiin, jotka ovat sisältäneet etälamauttimen käytön. Tehtävät, joilla poliisi käyttää etälamautinta, ovat yli puolessa tapauksista hengen- ja terveyden suojaan kohdistu-

via tehtäviä ja tapahtuvat pääasiassa ilta- ja yöaikaan. Poliisin tulee ensisijaisesti pyrkiä hoitamaan tehtävät siten, ettei voimankäyttöön tarvitsisi ryhtyä. Voimakeinoja joudutaan kuitenkin välillä käyttämään ja niiden käyttöön sisältyy aina riski loukkaantumisesta taikka jopa henkilön kuolemasta. Rikanderin tutkimuksen kohteena olleista 2016 vuoden etälamauttimen käytöstä tehdyistä voimankäyttöselvityksistä selvisi, että tilanteista 88% hoituu ilman henkilö- tai omaisuusvahinkoja. Rikanderin tutkimuksen mukaan etälamautin on tehokas voimankäyttöväline ja sen käytön yhteydessä aiheutuneet omaisuus- ja henkilövahingot ovat olleet lieviä.

Yhdysvalloissa on tutkittu etälamauttimen käytön vaikutusta poliisille aiheutuviin henkilövahinkoihin. Ingramin, Paolinen ja Terrilin (2012, 128-130) mukaan etälamauttimen käytön yhteydessä aiheutuu vähemmän henkilövahinkoja poliisille verrattuna tilanteisiin, joissa ei käytetä etälamautinta tai joissa käytetään fyysisiä voimakeinoja. Etälamauttimen käyttö ei kuitenkaan välttämättä vähennä poliisille aiheutuvia loukkaantumisia verrattuna muihin voimankäyttövälineisiin. Tutkimuksessa havaittiin lisäksi, että käytettäessä etälamautinta yhdessä jonkun toisen voimakeinon kanssa poliisin loukkaantumisriski voikin kasvaa. Taylor ja Woods (2010) totesivat tutkimuksessaan, että etälamauttimen käyttö vähentää poliisien loukkaantumisia sekä kohdehenkilön vakavia loukkaantumisia. Etälamauttimen käyttö vähentää hoitoa vaativien vammojen aiheutumista sekä voimaa käyttäneelle poliisille, että voimankäytön kohdehenkilölle.

5 TUTKIMUKSEN TOTEUTUS

5.1 Tutkimusaineisto

Analysoimme tutkimuksessamme valmiiksi kerättyä aineistoa. Voimankäyttöselvityksistä koostuva aineisto on kerätty Webropol-pohjaisella kyselylomakkeella, joka täytetään kaikista poliisin voimankäyttötilanteista sekä niiden ulkopuolelle jäävistä voimankäyttövälineillä tapahtuneista vahingoista (Rikander 2016a, 2 ja 13). Emme ole tehneet itse kyselylomaketta, emmekä täten ole vaikuttaneet sen sisältöön. Voimankäyttöselvityksen täyttäminen on ohjeistettu poliisilaitoksille osana voimankäyttöselvityshanketta (Rikander 2016a, 25).

Ajanjaksolla 1.1.2016-31.12.2017 voimankäyttöselvityksiä tehtiin yhteensä 2051 kappaletta. Vuonna 2016 voimankäyttöselvityksiä tehtiin yhteensä 1047 ja vuonna 2017 selvityksien määrä oli 1004. Tutkimuksessa tuloksia tarkasteltiin koko ajanjakson ajalta, eikä vuosia 2016 ja 2017 vertailtu keskenään. Tutkimuksessa emme arvioineet yksittäisiä voimankäyttötilanteita, vaan tarkoitus oli tarkastella asioita yleistettävällä tasolla. Emme myöskään arvioineet opinnäytetyössämme poliisin voimankäytön edellytyksiä.

Voimankäyttöselvityksistä koostuva aineisto sisältää laajasti tietoa poliisin voimankäyttötilanteista, joten opinnäytetyössä oli tarkoituksenmukaista rajata aihetta ja keskittyä yhteen osa-alueeseen. Voimankäyttöselvitysten kohdalla tutkimme vain niitä voimankäyttötilanteita, joiden yhteydessä oli syntynyt henkilövahinkoja (N=251). Tutkimuksessa keskityttiin ainoastaan voimankäyttötilanteisiin, joissa joku oli loukkaantunut, koska voimankäyttötilanteessa loukkaantuminen on yksi voimankäytön ei-toivotuista seurauksista. Tutkimuksen ulkopuolelle rajattiin muut voimankäyttöselvitykset. Ampuma-aseen ja etälamauttimen tarkoittamattomista laukeamisista ja poliisikoiran vahinkopuruista sekä OC-heitteestä tehdyt voimankäyttöselvitykset eivät sisältäneet yhtään henkilövahinkoa. Voimankäyttötilanteiden yhteydessä syntyneistä henkilövahingoista rajasimme pois vaihtoehdon: käytetty muita voimakeinoja- sisältäneet selvitykset. Näiden yhteydessä oli kyseisenä ajanjaksona syntynyt kolme lievää henkilövahinkoja, jotka olivat aiheutuneet poliisiautolla kohdehenkilölle.

Aineisto oli määrälliseen tutkimukseen riittävän laaja, koska se kerätään valtakunnallisesti kaikilta poliisilaitoksilta ja vastauksia oli yhteensä 2051 kpl. Aineisto edustaa koko poliisia ja sopii sen takia hyvin kuvaamaan poliisin voimankäyttöä valtakunnallisella tasolla.

5.2 Voimankäyttöselvityksen käsittelyketju

Seuraavaksi esitellään, missä tilanteissa voimankäyttöselvitys tehdään ja pääpiirteittäin mistä voimankäyttöselvitys koostuu. Voimankäyttöselvityksen käsittelyketjua on avattu Voimankäyttöselvityshankkeen loppuraportissa (Rikander 2016a) sivuilla 17-21. Voimankäyttöselvityslomake on avattu suullisesti, koska voimankäyttöselvitys on dynaaminen, eli tiettyjä jatkokysymyksiä esitetään, mikäli aikaisempaan kysymykseen on vastattu tietyllä tavalla. Kaikkia kysymyksiä ei siis esitetä systemaattisesti. Voimankäyttöselvityksessä on yhteensä 63 kysymystä, joista osaan pystyy valitsemaan joko yhden tai useamman vaihtoehdon.

Voimankäyttöselvityshankkeen loppuraportissa on voimankäyttöselvityksen täyttökynnykseksi esitetty esimerkkitilannetta, jossa henkilö vastustaa poliisimiehen virkatoimia siinä määrin, että tilanteen jälkeen henkilölle kirjoitettaisiin sakko. Esimerkiksi vahvasti päihtyneen ja käsiään koukistelevan henkilön saattamisesta poliisiautoon ei tehdä voimankäyttöselvitystä. Poliisimiehen tekemä voimankäyttöselvitys kerätään järjestelmään nimettömänä, eikä yksittäisistä vastauksista kerätä henkilötietoja. Voimankäyttöselvityksen tekee voimakeinoa käyttänyt poliisimies ja tilanteissa, joissa voimaa on käyttänyt useampi poliisimies, selvityksen tekee ankarinta voimakeinoa käyttänyt poliisimies. Selvitys tehdään tilanteista, joista on tehty merkintä hätäkeskustietokantaan toimenpidekoodeilla 780-782, 784-788 tai 931. Selvitys tehdään myös fyysistä voimakeinoista.

Poliisilaitoksen päällystövastaavan allekirjoitettavaksi ohjautuvat automaattisesti sellaiset voimankäyttöselvitykset, jotka sisältävät ase-, etälamauttimen-, tai koiran käytön, taikka jos kyseessä on voimankäyttötilanteiden ulkopuolinen vahinko. Tällä on haluttu varmistaa, että tieto voimankäyttövälineen käytöstä kulkeutuu virka-asevalvontaa suorittavalle esimiehelle. Sen avulla voidaan myös varmistaa, että voimankäyttöselvitysten kirjaamista valvotaan ja voimankäytön tilannetta seurataan reaaliajassa. Voimankäytön päällystövastaavat pääsevät tarkastelemaan oman poliisilaitostensa tilastoja. Valtakunnallisesti tilastoja on oikeus käsitellä vain nimetyillä henkilöillä Poliisiammattikorkeakoululla. Kun voiman-

käyttöselvityslomake on kuitattu, siirtyy se automaattisesti tietokantaan, eikä sitä enää voida erottaa muusta tietosisällöstä.

Voimankäyttöselvityksen tekeminen alkaa määrittelemällä ankarin käytetty voimankäyttöväline. Valittavina vaihtoehtoina ovat: aseet, poliisikoira, etälamautin, FN 303, OC-heite, sumute tai kaasu, patukka, käsiraudat ja fyysiset voimakeinot. Voimankäyttöselvitys tehdään ankarimman voimankäyttövälineen perusteella, mutta koska muidenkin voimakeinosten käyttö on mahdollista, voimankäyttöselvityslomakkeen loppupuolella luetellaan kaikki voimankäyttötilanteessa käytetyt voimankäyttövälineet.

Selvitystä tekemä poliisimies valitsee poliisilaitoksen sekä kenttäjohtoalueen. Poliisin tehtävälajit ovat voimankäyttöselvityslomakkeella määritelty seuraavasti:

- Hengen ja terveyden suojaan kohdistuvat tehtävät,
- omaisuuden ja yhteisön suojaan liittyvät tehtävät,
- liikenneonnettomuudesta tai liikenteestä aiheutuva tehtävä,
- yksilön suojaan kohdistuva tehtävä,
- onnettomuudet tai muut vaaralliset tilanteet,
- erityistehtävä,
- perus- ja valvontatehtävät sekä ennalta estävä toiminta.

Kun tehtävälaji on valittu, valitsee selvitystä tekevä myös tehtävän kiireellisyysluokan, tapahtuman päivämäärä, kellonajan sekä paikan.

Resursseja tarkastellaan voimankäyttöselvityksissä seuraavalla tavalla: Montako poliisimiestä tilanteeseen osallistui, muodostettiinko tehtävällä tilanneorganisaatio ja mikäli muodostettiin, osallistuiko siihen muita yksiköitä, taikka virka-apua esimerkiksi valmiusyksikkö Karhu, vaativien tilanteiden ryhmä Vati, joukkojenhallintaryhmä Jouha, poliisikoirapartio, taktinen ensihoito TEMS, puolustusvoimat, rajavartiolaitos, tulli tai ensihoitoyksikkö.

Voimankäyttöselvityksessä kysytään poliisin mahdollisesta virkapuvusta, virkaiästä sekä mahdollisista erityistehtävistä. Näiden kysymysten avulla voidaan selvittää esimerkiksi sitä, kertyykö tietyssä virkaiässä oleville poliisimiehille enemmän voimankäyttötilanteita tai sitä, millainen merkitys on erityiskoulutuksella tai sen puutteella suhteessa käytettyyn voimaan ja mahdollisiin ei-toivottuihin seurauksiin kuten loukkaantumiseen.

Voimankäyttöselvityksessä kuvataan paikalla olleiden henkilöiden määrä pois lukien paikalla olleet viranomaiset, voimankäytön kohteena olleiden henkilöiden määrä ja ulkopuolisten silminnäkijöiden määrä. Voimankäytön kohteena olleiden henkilöiden määrän lisäksi voimankäyttöselvityksessä kysytään henkilöiden sukupuoli, oliko henkilö ulkomaalainen tai ulkomaalaistaustainen, oliko henkilö entuudestaan poliisin tuntema ja oliko henkilön henkilöllisyys selvillä.

Voimankäyttöselvityksessä määritellään myös millä perusteella voimaa on käytetty. Selvitystä tekevä voi vastata yhden tai useamman vaihtoehdon seuraavista: poliisilain 2:17 §:n mukainen vastarinnan murtaminen, henkilön paikalta poistaminen, kiinnioton toimittaminen, vapautensa menettäneen pakenemisen estäminen, esteen poistaminen ja välittömästi uhkaavan rikoksen tai muun vaarallisen teon tai tapahtuman estäminen. Voimankäyttöselvityksen tekijä voi valita myös rikoslain 4 luvun 4§:n mukaisesti keneen tai mihin hyökkäys kohdistui.

Kohdehenkilön käyttäytymistä kuvataan voimankäyttöselvitykseen seuraavasti: "kieltäytyi noudattamasta poliisin antamia ohjeita ja/tai vastusti sanallisesti, uhkaili poliisia verbaalisesti ja/tai eleillä, vastusti fyysisesti poliisin toimenpiteitä, vastusti poliisia väkivaltaisesti, uhkaili lyömäaseella, käytti lyömäasetta, uhkaili teräaseella, käytti teräasetta, uhkaili ampuma-aseella tai käytti ampuma-asetta. Kohdehenkilön vaarallisuutta määrittäessä voimankäyttöselvityslomakkeella voi valita joko yhden tai useamman vaihtoehdon. Selvitykseen kirjataan missä vaiheessa henkilö tiedettiin olevan vaarallinen. Kohdehenkilön varautuneisuus selvitetään voimankäyttöselvityksessä kysymällä kohdehenkilön aseista, teräaseista ja muista välineistä. Tässä selvitetään myös, miten kohdehenkilö on välineitä käyttänyt. Selvitykseen tarkennetaan myös, keihin henkilöihin tai omaisuuteen välineellä uhkaaminen tai sen käyttö kohdistui.

Voimankäyttöselvityksessä voimakeinoihin varautuminen selvitetään vastaamalla kyllä/ei kysymykseen. Lisäksi tämä kysymys sisältää avoimen kentän, johon voimankäyttöselvitystä tekevä voi kirjoittaa varautumisesta. Voimankäyttöselvityksessä selvitetään voimakeinoista varoittamista. Lisätarkennusta pyydetään vapaaseen vastauskenttään, mikäli kohdehenkilöä ei varoitettu voimakeinojen käytöstä.

Voimankäyttövälineiden käyttöä ja niiden vaikutuksia tarkastellaan voimankäyttöselvityksessä seuraavaksi. Jokaisen voimakeinon kohdalla kysytään voimakeinon vaikutuksesta ja

mikäli haluttua vaikuttavuutta ei ole saavutettu kyseisellä voimakeinolla, kirjoitetaan pakolliseen avoimeen lisäkenttään tietoa, miten tilanne ratkesi.

Poliisin aseenkäytön kohdalla voimankäyttöselvityksessä voi valita joko yhden tai useamman vastauksen seuraavista vastausvaihtoehdoista: uhattiin kohdehenkilöä aseella, ammuttiin ilmaan, ammuttiin maahan ja/tai muualle. Lisäksi annetaan ammuttujen laukausten määrä, osumien määrät sekä tarkennetaan, osuiko laukaus ihmiseen vai esineeseen. Näiden lisäksi aseiden käytön vaikutuksia arvioidaan voimankäyttöselvitykseen vastaamalla, saavutettiinkö vaikutus aseiden käytöstä varoittamalla, aseella uhkaamalla, ampumalla ohi tai henkilöön osuneella laukauksella.

Etälamauttimen käyttöä voimankäyttöselvitykseen selvitetään seuraavilla vaihtoehdoilla: uhattiin etälamauttimella, laukaistiin ilman patruunaa, käytettiin etälamauttimen kosketustoimintaa, laukaistiin nuolet henkilöön tai laukaistiin nuolet henkilöön ja käytettiin kosketustoimintaa. Etälamauttimen käytöllä saavuttelemaa vaikuttavuutta selvitetään seuraavasti: saavutettiin varoittamalla, saavutettiin uhkaamalla ja laite kohdistamalla, uhkaamalla ja kohdistamalla punapiste, uhkaamalla laukaisemalla ilman patruunaa valokaarta käyttäen, saavutettiin kosketustoiminnolla, saavutettiin henkilöön kohdistuneella laukaisulla, saavutettiin laukaisulla ja kosketustoiminnolla.

FN303 projektiililaukaisimen käytöstä selvityksessä kysytään seuraavasti: käytöstä varoittettiin, kohdehenkilöä uhattiin laite kohdistamalla ja laukaistiin. Vaikutuksia arvioidaan myös projektiililaukaisimen kohdalla seuraavasti: saavutettiin varoittamalla, saavutettiin uhkaamalla laite kohdistamalla tai saavutettiin henkilöön kohdistuneella laukaisulla.

Poliisikoiran käytöstä voimankäyttöselvityksessä kysytään seuraavasti: Oliko koira näkyvillä, uhattiinko koiran käytöllä, käytettiinkö koira ja mihin koira on purrut. Niin kuin aikaisempienkin voimankäyttövälineiden kohdalla, myös koiran kohdalla selvitetään sen käytön vaikutuksia. Selvityksessä kysytään: saavutettiinkö vaikutus varoittamalla tai käyttämällä koira. Mikäli koiran käyttö ei ole tuottanut haluttua vaikutusta, voimankäyttöselvitykseen kirjataan, mistä se johtui ja miten tilanne ratkaistiin. Voimankäyttöselvitykseen kirjataan myös poliisikoiran voimankäytön tasotarkastuksen voimassaolosta.

Seuraavaksi voimankäyttöselvityksessä tarkastellaan OC-heitteen käyttöä seuraavasti: Käytettiinkö OC-heitettä avoimeen vai suljettuun tilaan ja oliko tilassa ihmisiä. Vaikutta-

vuus pyritään selvittämään seuraavilla kysymyksillä: saavutettiin haluttu vaikutus varoittamalla vai käyttämällä OC-heitettä, ja mikäli vaikutusta ei saavutettu, kysytään mistä se johtui ja miten tilanne ratkaistiin. OC-kaasun käytöstä määritellään aluksi, oliko OC-kaasu niin sanottu juova vai kartio kaasu. Vaikutus selvitetään kysymällä: saavutettiin haluttu vaikutus varoittamalla vai käyttämällä kaasua.

Fyysisen voimankäytön osalta selvitetään, miten vastarinta murrettiin. Vaihtoehtoja on neljä: käyttämällä fyysisiä voimakeinoja, kohdehenkilö kahlittiin pystyasennossa, kohdehenkilö vietiin maahan, ja/tai kohdehenkilö kahlittiin maassa.

Selvityksessä kysytään myös viimeisin voimankäytön ja voimankäyttövälineen koulutus-kerta. Aseen osalta kysytään viimeisimmän tasokokeen suorituspäivä. Myös itsenäiset työajalla tapahtuneet harjoituskerrat ja ohjatut voimankäytön harjoitukset kirjataan.

Selvityksessä selvitetään myös, tuliko tilanteessa omaisuus- tai henkilövahinkoja. Mikäli vahinkoja on syntynyt, selvityksessä tarkennetaan, kenelle vahingot tulivat. Vaihtoehtoina ovat: voimakeinoja käyttänyt poliisi, muut poliisit, muut viranomaiset taikka kohdehenkilö. Tulleet henkilövahingot ja niiden seuraukset määritellään seuraavasti: lievä henkilövahinko, vaikea henkilövahinko, erittäin vakava henkilövahinko, kuolema tai esinevahinko. Lievällä henkilövahingolla tarkoitetaan voimankäyttöselvityshankkeessa sellaisia tilanteita, joissa henkilön vammat ovat lieviä, eivätkä vaadi sairaalahoitoa. Esimerkiksi mustelmat taikka venähdykset ovat lieviä henkilövahinkoja. Vaikealla henkilövahingolla puolestaan tarkoitetaan merkittäviä, muttei henkeä uhkaavia vammoja. Erittäin vaikealla henkilövahingolla tarkoitetaan voimankäyttöselvityshankkeessa sellaisia tilanteita, joissa henkilö on loukkaantunut henkeä uhkaavasti tai pysyvälouhteisesti vammautunut. Kuolemalla tarkoitetaan voimankäyttötilanteiden yhteydessä menehtyneitä.

Voimankäyttöselvityksessä vastataan myös siihen, onko tehtävällä annettu ensiapua. Mikäli ensiapua on annettu poliisin toimesta, määritellään voimankäyttöselvitykseen tarkemmin paine- tai kiristysiteen käyttö sekä muut mahdolliset ensiaputoimet. Muut ensiaputoimet kirjoitetaan selvityksessä avoimeen kenttään. Lopuksi voimankäyttöselvityksessä kirjataan vielä toimenpiteet voimankäyttötilanteen jälkeen.

5.3 Tutkimuksen julkisuus

Julkisuusperiaate tarkoittaa sitä, että viranomaisten asiakirjat ovat julkisia ja jokaisella on halutessaan oikeus saada tietoja julkisesta vallan käytöstä ja viranomaisten muusta toiminnasta. Tämä on lähtökohtana ja siihen tehdyt poikkeukset edellyttävät erityisiä perusteita. (Mäenpää 2016, 1.) Myös perustuslaissa (731/1999) on säädetty viranomaisten hallussa olevien asiakirjojen sekä muiden tallenteiden julkisuudesta. Sen mukaan viranomaisen hallussa olevat asiakirjat ja muut tallenteet ovat julkisia, ellei niiden julkisuutta ole lailla erikseen rajoitettu (Helminen ym. 2012, 495). Viranomaisten toiminnan julkisuudesta säädetään tarkemmin laissa viranomaisten toiminnan julkisuudesta (621/1999, JulkL) ja sen 1 luvun 1§ säättää viranomaisten asiakirjojen olevan julkisia, ellei lailla toisin säädetä. Asiakirja voi olla myös osittain salassa pidettävä, jolloin asiakirjan julkisesta osasta on annettava tieto, kunhan se ei paljasta salassa pidettävää osaa. Viranomaisen asiakirjoja ovat asiakirjat, jotka ovat viranomaisen hallussa ja viranomaisen tai sen palveluksessa oleva on laatinut. Viranomaisen asiakirjoja ovat myös sellaiset asiakirjat, jotka on toimitettu viranomaiselle asian käsittelyä varten tai muuten sen toimialaan tai tehtäviin kuuluvassa asiassa. (Helminen ym. 2012, 497.)

Voimankäyttöselvityksistä koostuvasta aineisto on salassa pidettävää aineistoa JulkL 24.1§:n 5 kohdan mukaan. Voimankäyttöselvityksistä selviää muun muassa poliisilaitoksittain voimankäyttötilanteissa olleiden poliisimiesten määrät, joten niistä voi muodostaa kuvaa alueen resursseista. Aineisto sisältää poliisin operatiivista toimintaa kuvaavaa tilastotietoja, sekä taktisia ja teknisiä toimia kuvaavia tietoja. Mikäli aineistosta tehdään kuitenkin julkinen raportti, sen osalta julkisuudesta päättää kyseisen raportin kirjoittava virkamies. (Rikander 2016a, 31.) Tässä opinnäytetyössä ei käsitelty salassa pidettäviä tietoja ja opinnäytetyö on kokonaisuudessaan julkinen.

5.4 Tutkimusmenetelmät

Käytimme opinnäytetyössämme kvantitatiivista eli määrällistä tutkimusmenetelmää. Kvantitatiivinen menetelmä soveltui opinnäytetyöhömmö, koska tutkimuksen tarkoituksena oli esittää havaintoja voimankäyttötilanteiden yhteydessä loukkaantumisista. Kvantitatiivisella menetelmällä ilmiötä pystytään kuvaamaan yleistettävästi ja luotettavasti. Kvantitatiivisessa tutkimuksessa keskeistä on muodostaa muuttujista taulukoita ja saattaa aineisto tilastollisesti käsiteltävään muotoon. Kvantitatiivisessa tutkimuksessa tehdään tilastolliseen analy-

sointiin perustuen päätelmiä havaintoaineistosta. (Hirsjärvi 2007, 136.) Tutkimuksessamme aineistoa analysoitiin tilastollisesti esitettävään muotoon käyttämällä Webropolin raportointityökaluja sekä Microsoft Exceliä. Tilastollisessa tutkimuksessa aineistoa käsitellään numeroin erilaisten matemaattisten toimenpiteiden avulla ja se perustuu tilastotieteen käyttöön. Yksittäisistä tapahtumista koostuvaa yhteenvetoa voidaan kutsua tilastoksi eli tilastoissa oleva tieto esitetään taulukoin tai kuvioin. Tilastollinen tutkimus on empiristä tutkimusta, jossa pyritään löytämään yksittäistapauksien pohjalta yleisiä säännönmukaisuuksia. (Valli 2015, 15-16.)

Tämän tutkimuksen perusjoukon muodostivat voimankäyttöselvityksistä koostuva aineisto. Perusjoukko rajattiin tutkimusongelman mukaisesti niihin voimankäyttöselvityksiin, jotka sisältävät henkilövahingon. Rajatusta perusjoukosta tehtiin kokonaistutkimus, jossa jokainen otantayksikkö eli yksittäinen voimankäyttöselvitys otettiin tarkasteltavaksi. Kokonaistutkimus oli tarkoituksenmukaisin menetelmä, koska tarkoitus oli esittää kattava kokonaiskuva, eikä perusjoukko ollut liian suuri kokonaistutkimuksen tekemiseen.

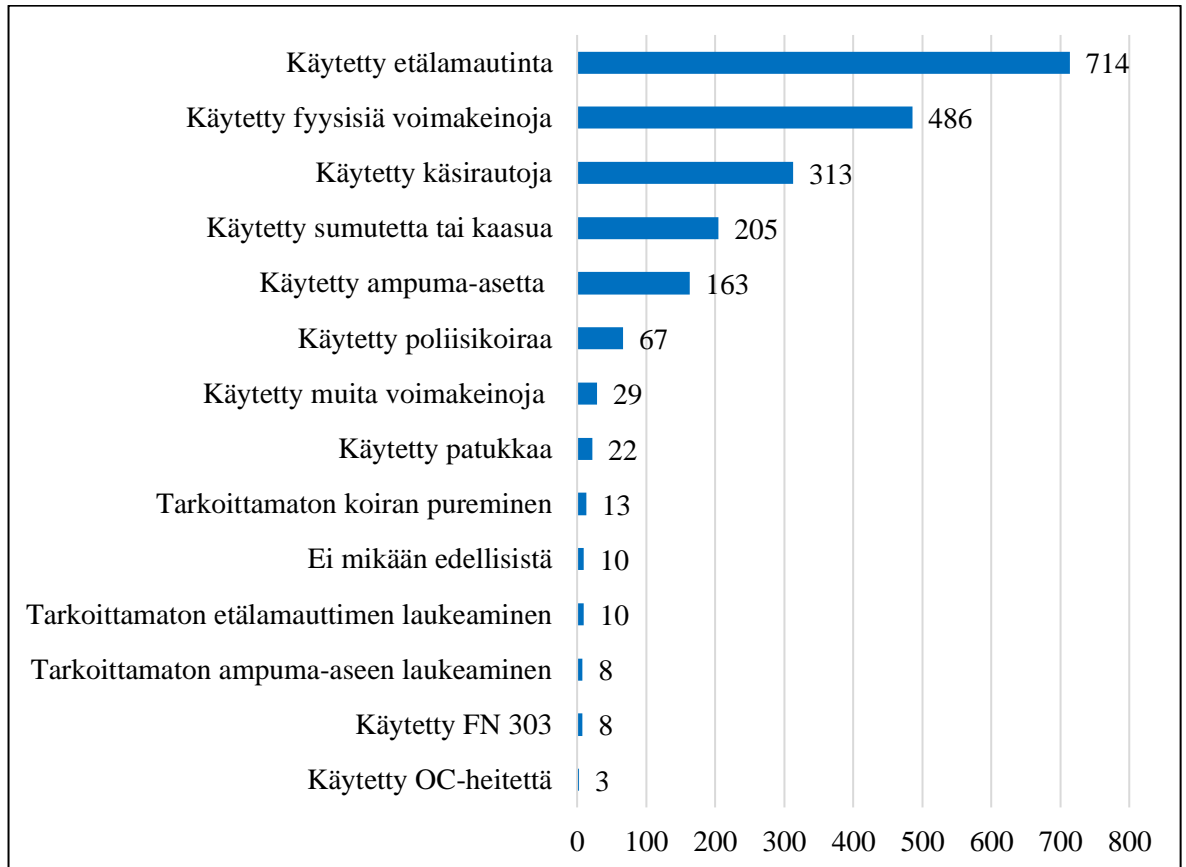
Kvantitatiivisessa tutkimuksessa kappalemäärillä ei sinänsä ole merkitystä, vaan tutkimuksessa pyritään yleistämiseen esittämällä muuttujien suhteellinen osuus koko aineistosta (Kananen 2011, 74). Tutkimuksen tarkoituksena oli esittää havaintoja poliisin voimankäytön yhteydessä syntyneistä henkilövahingoista. Tulokset esitettiin muodostamalla tutkimuksen kohteena olevista muuttujista erilaisia jakaumia kuvioina ja taulukoina. Käytimme myös ristiintaulukointia havainnollistamaan eroja eri muuttujien välillä. Ristiintaulukointin avulla pyrimme löytämään yhteyksiä käytettyjen voimakeinojen sekä syntyneiden henkilövahinkojen välille.

Tutkimuksen tulokset jaettiin neljään osioon. Ensimmäisessä osiossa 6.1 esitellään yleiskuvaa ajanjaksoilla tehdyistä voimankäyttöselvityksistä ja poliisin käyttämistä voimakeinoista. Toisessa osiossa 6.2 on kuvattu voimankäyttötilanteissa syntyneitä henkilövahinkoja. Kolmannessa osiossa 6.3 henkilövahinkoihin johtaneita voimankäyttötilanteita ja viimeinen eli neljäs osio 6.4 käsittelee poliisin antamaa ensiapua henkilövahinkoihin johtaneissa voimankäyttötilanteissa.

6 TULOKSET

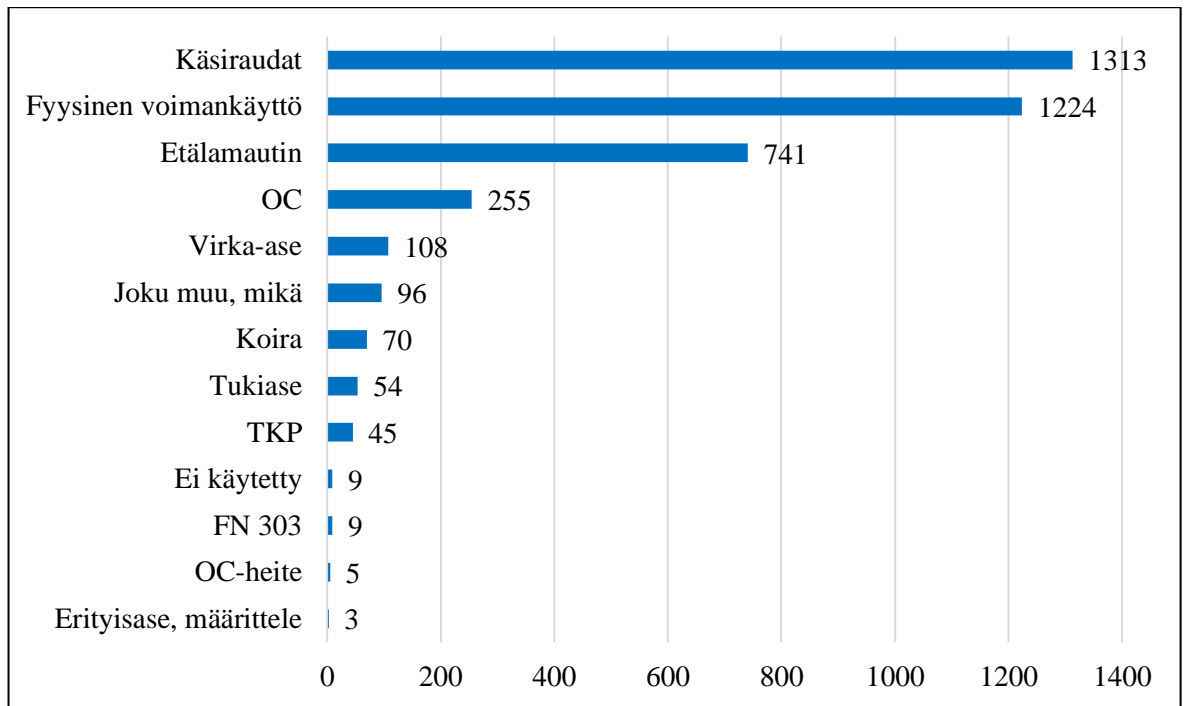
6.1 Poliisin käyttämät voimakeinot

Tässä luvussa tarkastellaan poliin käyttämiä voimakeinoja ajanjaksolla 1.1.2016-31.12.2017. Tarkastelujaksolla voimankäyttöselvityksiä tehtiin yhteensä 2051 kappaletta.

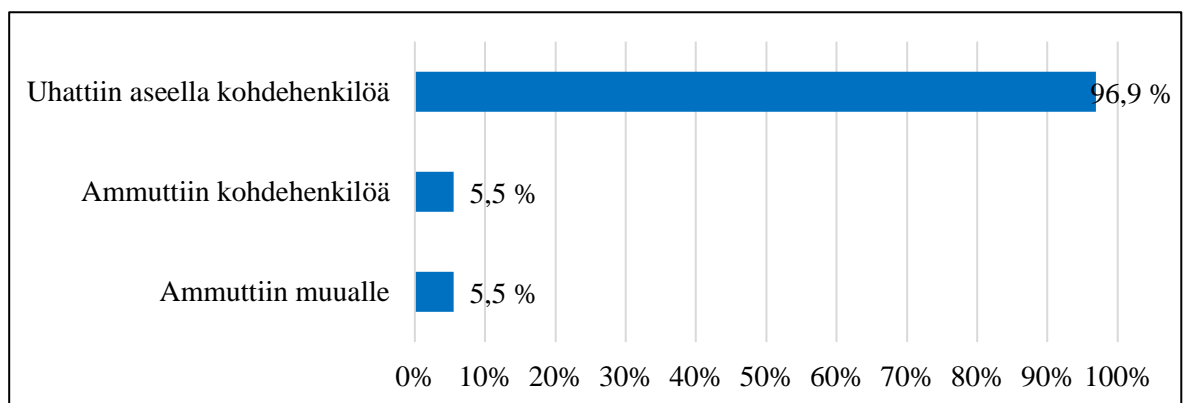
Kuvio 1. Käytetty voimakeino, jonka perusteella voimankäyttöselvitys on tehty (N=2051).

Kuviossa 1 on lueteltu voimakeino, jonka perusteella voimankäyttöselvitys on tehty. Kuvio sisältää kaikki tehdyt voimankäyttöselvitykset vuosina 2016-2017. Voimankäyttöselvitys tehdään ankarimman käytetyn voimakeinon mukaan. Eniten voimankäyttöselvityksiä tehtiin etälamauttimen käytöstä (34,8%), fyysisten voimakeinojen käytöstä (23,7%) ja käsirautojen käytöstä (15,2%). Ampuma-aseen käyttöä koskevia selvityksiä tehtiin 7,9% kaikista voimankäyttöselvityksistä. Ampuma-aseen käytöstä on huomioitava se, että ampuma-aseen käytöksi lasketaan ampumisen lisäksi myös ampuma-aseella uhkaaminen ja ampuma-aseen käytöstä varoittaminen. Patukan käyttöä koskevia selvityksiä oli 1,1% kaikista selvityksistä.

Kuvio 2. Kaikki kohdehenkilöön käytetyt voimakeinot (N=3932)

Voimankäyttöselvitys tehdään ankarimman käytetyn voimakeinon perusteella. Samassa tilanteessa on voitu käyttää tämän lisäksi jotain muutakin voimakeinoja, joten selvityksessä luetellaan kaikki tilanteessa käytetyt voimakeinot. Erityisesti käsirautojen käyttö ja fyysinen voimankäyttö esiintyivät usein yhdessä jonkun muun voimankäyttövälineen kanssa. Kaikki käytetyt voimakeinot on esitetty kuviossa 2.

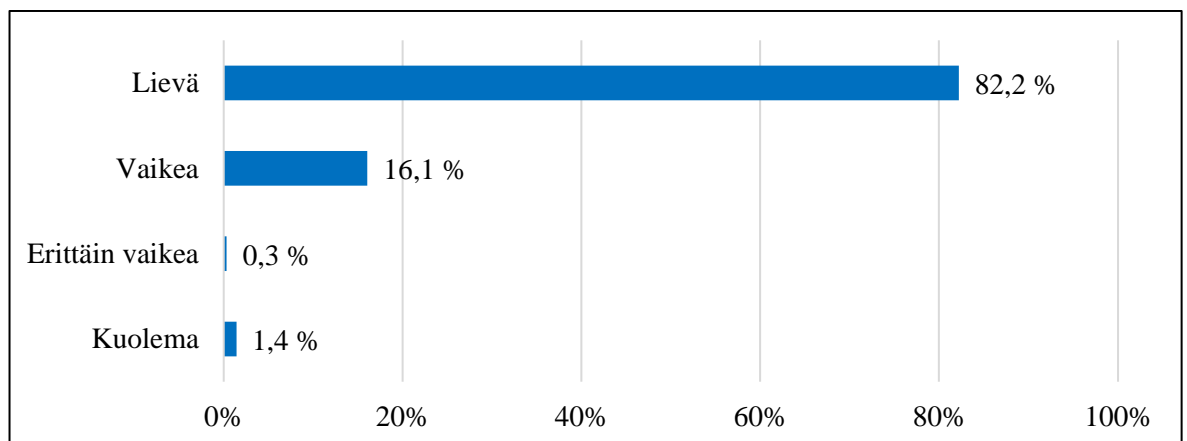
Kuvio 3. Ampuma-aseen käyttö poliisin voimankäyttötilanteissa (N=163)

Ampuma-aseen käytöstä tehtiin voimankäyttöselvitys yhteensä 163 kertaa. Kuviota 3 tarkasteltaessa on huomioitava, että kysymykseen voi valita yhden tai useamman vastausvaihtoehdon. Kuvio 3 osoittaa, että ampuma-aseen käyttötilanteissa aseella uhattiin kohdehenkilöä 96,9% tilanteista. Kohdehenkilöä ammuttiin 5,5% aseenkäyttötilanteista.

6.2 Voimankäyttötilanteissa syntyneet henkilövahingot

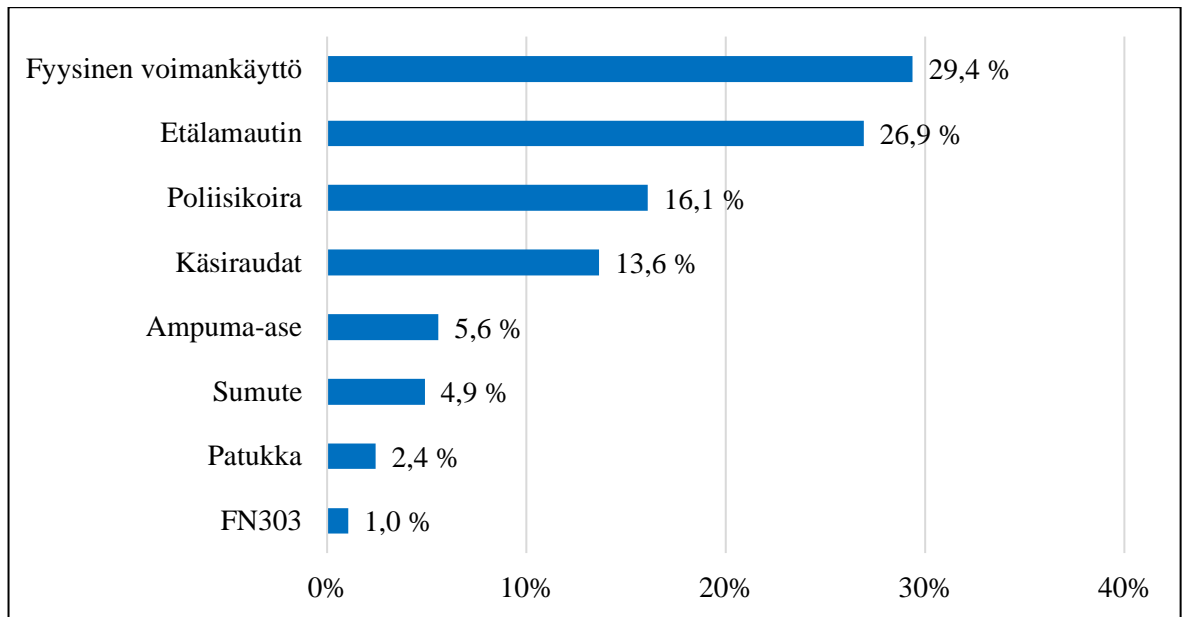
Poliisin on voimankäyttötilanteissa käytettävä lievintä tehokasta voimakeinoa ja pyrittävä välttämään henkilövahinkojen syntyminen. Käytettäessä voimakeinoja on kuitenkin mahdollista, että niiden seurauksena syntyy loukkaantumisia tai jopa henkilön kuolema. Voimankäyttötilanteet voivat olla riskialttiita myös voimaa käyttävälle poliisille ja sisältää potentiaalisen loukkaantumisen riskin. Tässä luvussa käsittelemme voimankäyttötilanteiden yhteydessä syntyneiden henkilövahinkojen määrää ja laatua.

Käsiteltävistä voimankäyttöselvityksistä 248 selvitystä sisälsi tiedon henkilövahingosta (yhteensä 286 henkilövahinkoa). Samassa voimankäyttötilanteessa on voinut syntyä useampi henkilövahinko, joten henkilövahinkojen lukumäärä on suurempi kuin henkilövahingon sisältävien voimankäyttöselvitysten lukumäärä.

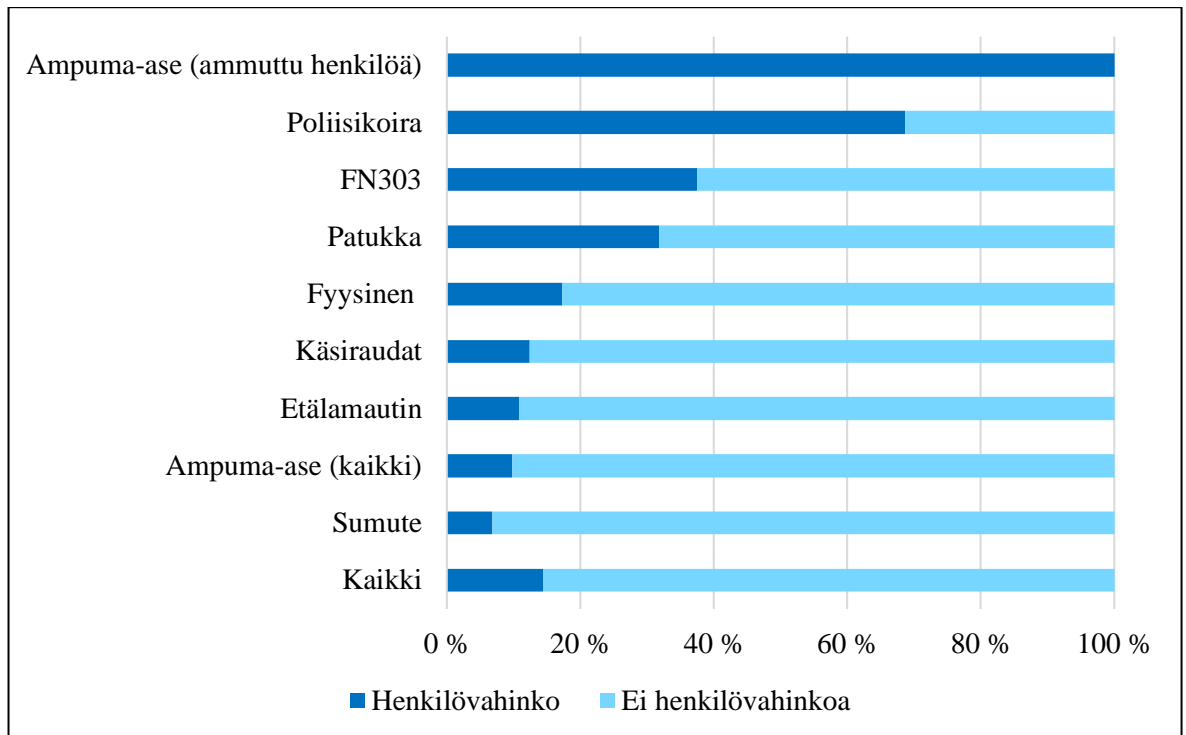
Kuvio 4. Voimankäyttötilanteissa syntyneiden henkilövahinkojen aste (N=286)

Kuviossa 4 on esitetty poliisin voimankäyttötilanteissa syntyneet henkilövahingot henkilövahingon asteen mukaan. Poliisin voimankäyttötilanteissa syntyneistä henkilövahingoista suurin osa (82,2%) oli lieviä henkilövahinkoja, kuten mustelmia, hiertymiä ja venähdyksiä tai muita lieviä vammoja, jotka eivät vaadi sairaalahoitoa. Toiseksi eniten (16,1%) henkilövahingoista oli vaikeita henkilövahinkoja, jotka vaativat hoitoa, mutta eivät olleet henkeä uhkaavia. Huomattavasti vähiten voimankäyttötilanteista aiheutuneista henkilövahingoista oli erittäin vaikeita henkilövahinkoja (0,3%) taikka henkilön kuolema (1,4%). Huomattavaa on kuitenkin se, että kuolematapauksia oli enemmän kuin erittäin vaikeita henkilövahinkoja.

Kuvio 5. Käytettyjen voimakeinojen osuus syntyneistä henkilövahingoista (N=286)

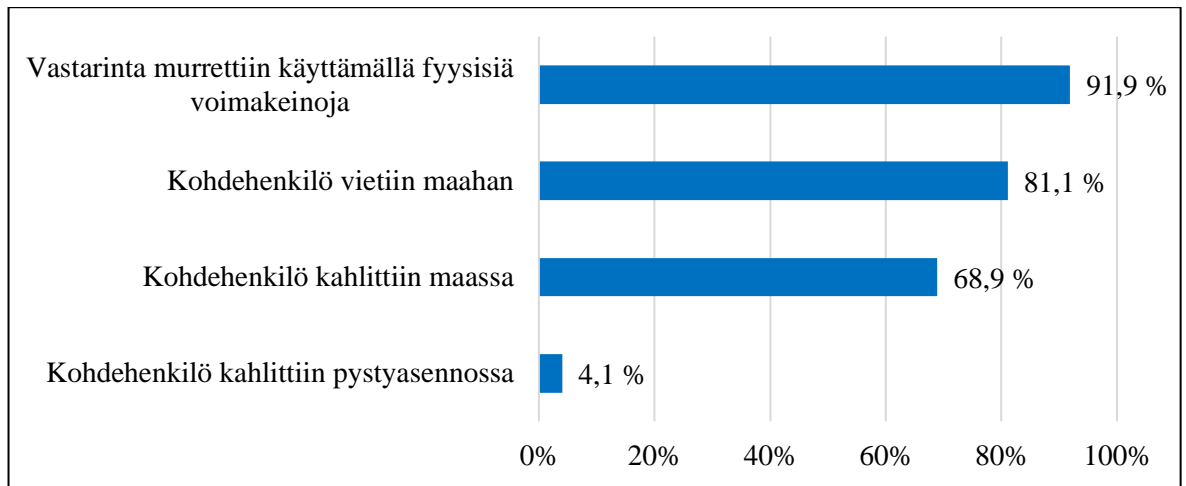
Kuviossa 5 on esitetty poliisin käyttämien voimakeinojen osuus kaikista syntyneistä henkilövahingoista. Eniten henkilövahinkoja (29,4%) syntyi sellaisten tilanteiden yhteydessä, jossa voimakeinona käytettiin fyysisiä voimakeinoja. Seuraavaksi eniten henkilövahinkoja syntyi etälamauttimen käytön yhteydessä (26,9%). Henkilövahingoista 16,1% syntyi poliisikoiran käytön yhteydessä. Käsiraudojen käytöstä aiheutui 13,6% henkilövahingosta. Tässä on huomattava, että poliisi käytti eniten voimakeinoista juuri fyysisiä voimakeinoja sekä etälamautinta ja vastaavasti harvoin patukkaa tai FN303 projektiililaukaisinta. Kuvio 5 esittää syntyneiden henkilövahinkojen jakautumisen eri voimakeinojen välillä. Jäljempänä kuviossa 6 on esitetty henkilövahinkojen todennäköisyys kutakin käytettyä voimakeinoa kohden.

Kuvio 6. Henkilövahinkojen esiintyvyys käytettyä voimakeinoä kohden (N=1978)

Henkilövahinkoja esiintyi keskimäärin 14,5% voimankäyttötilanteista. Kuvioon 6 on eritelty ampuma-aseen käytöstä henkilöä kohti ampuminen. Ammuttaessa ampuma-aseella kohti henkilöä, henkilövahinkoja syntyi kaikissa (N=9) tapauksissa. Ampuma-ase (kaikki) kohta sisältää kaikki aseiden käytöksi katsottavat toimet mukaan lukien aseella ampumisen. Voimankäyttötilanteissa, joissa oli mukana aseiden käyttö, henkilövahinkoja syntyi keskimäärin 9,8% tapauksista. Käytettäessä poliisikoira voimankäyttötilanteissa esiintyi henkilövahinkoja 68,7% tapauksista. Poliisikoiran käytön yhteydessä syntyneistä henkilövahingoista lähes kaikki (97,7%) aiheutuivat koiran purusta. Etälamauttimen käytön yhteydessä henkilövahinkoja esiintyi joka kymmenennessä (10,8%) tapauksessa. Tilanteissa, joissa etälamauttimen käytön yhteydessä syntyi henkilövahinkoja, oli 60,9% tapauksista kyse etälamauttimen käyttämisestä laukaisemalla nuolet kohdehenkilöön ja 29,7% tapauksista etälamautinta käytettiin kosketus-toiminnolla. Molempia toimintoja käytettiin 7,8% tapauksista. Fyysisten voimakeinojen käytön yhteydessä henkilövahinkoja syntyi 17,3% tapauksista. Henkilövahinkoihin johtanutta fyysistä voimankäyttöä on avattu lisää kuviossa 7. Kaikista vähiten henkilövahinkoja syntyi kaasusumuttimen käytön yhteydessä (6,8%).

Kuvio 7. Fyysinen voimankäyttö henkilövahinkoon johtaneissa voimankäyttötilanteissa (N=74)

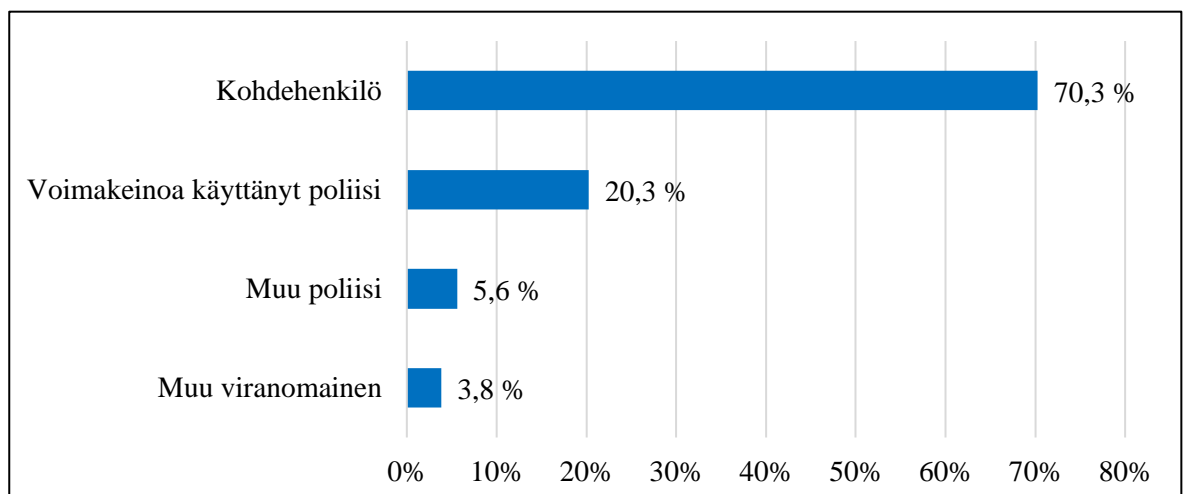
Kuvio 7 kuvaa sellaisissa fyysisiä voimankäyttötilanteita, joissa on syntynyt henkilövahinkoja. Kuviota tarkasteltaessa on huomioitava, että kysymykseen voi valita yhden tai useamman vaihtoehdon. Henkilövahinkoja fyysisen voimankäytön yhteydessä syntyi 74 voimankäyttötilanteessa. Fyysisen voimakeinojen eri muodot voivat esiintyä tehtävillä peräkkäin. Henkilövahinkoon johtaneissa tilanteissa, vastarinta murrettiin käyttämällä fyysisiä voimakeinoja 91,1% tapauksissa. Kohdehenkilö vietiin maahan 81,1% tapauksista. Kohdehenkilö myös kahlittiin maassa 68,9% tapauksissa. Fyysisen voimankäytön yhteydessä syntyneistä henkilövahingoista vain 4,1% syntyi silloin, kun kohdehenkilö kahlittiin pystyasennossa.

Taulukko 1 kuvaa käytetyn voimakeinon suhdetta henkilövahingon vakavuuteen. Suurimassa osassa (85,5%) voimankäyttötilanteista ei syntynyt lainkaan henkilövahinkoja. Lieviä henkilövahinkoja syntyi 11,9% voimankäyttötilanteista. Lieviä henkilövahinkoja syntyi todennäköisimmin patukan (31,8%), poliisikoiran (37,3%) ja FN303 projektiililaukaisimen (37,5%) käytön yhteydessä. Myös fyysisten voimakeinojen käytön yhteydessä lieviä henkilövahinkoja aiheutui keskimääräistä enemmän (16,3%). Ampuma-aseen käytön yhteydessä lieviä henkilövahinkoja oli huomattavasti keskimääräistä vähemmän (2,5%). Vaikeita henkilövahinkoja syntyi 2,3% voimankäyttötilanteista. Vaikeita henkilövahinkoja aiheutui todennäköisimmin poliisikoiran käytön yhteydessä (31,3%). Myös ampuma-aseen käytön yhteydessä syntyi keskimääräistä enemmän (4,9%) vaikeita henkilövahinkoja. Keskiarvoa vähemmän vaikeita henkilövahinkoja syntyi fyysisen voimankäytön (1,0%), käsirautojen (1,3%) ja etälamauttimen (1,0%) käytön yhteydessä. Erittäin vaikeita henkilövahinkoja syntyi vain 0,1% kaikista voimankäyttötilanteista. Erittäin vaikeita henkilövahinkoja syntyi

ainoastaan ampuma-aseen käytön yhteydessä. Kuolemantapauksia syntyi 0,2% kaikista voimankäyttötilanteista. Kuolemantapaukset syntyivät ampuma-aseen (1,8%) ja etälamauttimen (0,1%) käytön yhteydessä.

Taulukko 1. Henkilövahingon aste suhteessa käytettyyn voimakeinoon.

	Ampu- ma-ase	Poliisi- koira	Etäla- mautin	FN303	Sumute / kaasusu	Patuk- ka	Käsi- raudat	Fyysiset voima- keinot	Kaikki
N	163	67	714	8	205	22	313	486	1978
Henkilö- vahinko	%	%	%	%	%	%	%	%	%
Ei	90,2	31,3	89,2	62,5	93,2	68,2	87,5	82,7	85,5
Lievä	2,5	37,3	9,7	37,5	6,3	31,8	11,2	16,3	11,9
Vaikea	4,9	31,3	1,0	0,0	0,5	0,0	1,3	1,0	2,3
Erittäin vaikea	0,6	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,1
Kuolema	1,8	0,0	0,1	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,2
Yhteensä	100	100	100	100	100	100	100	100	100

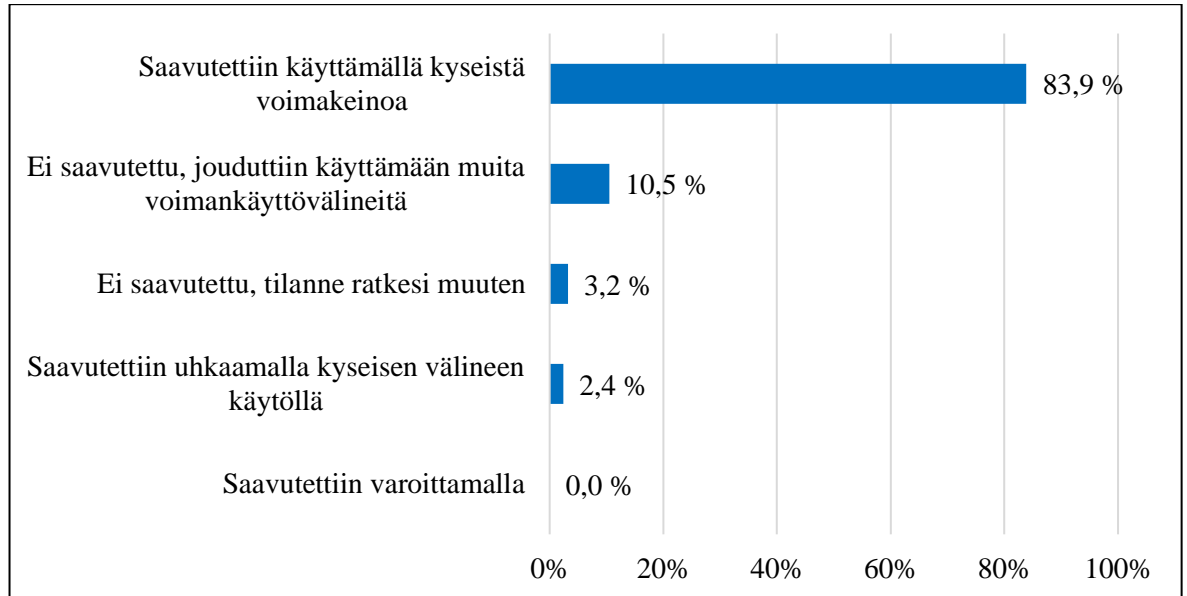
Kuvio 8. Voimankäyttötilanteissa syntyneet henkilövahingot (N=286)

Kuviossa 8 on esitetty poliisin voimankäyttötilanteiden yhteydessä syntyneet henkilövahingot sen mukaan, kenelle henkilövahinko on aiheutunut. Voimankäyttötilanteiden yhtey-

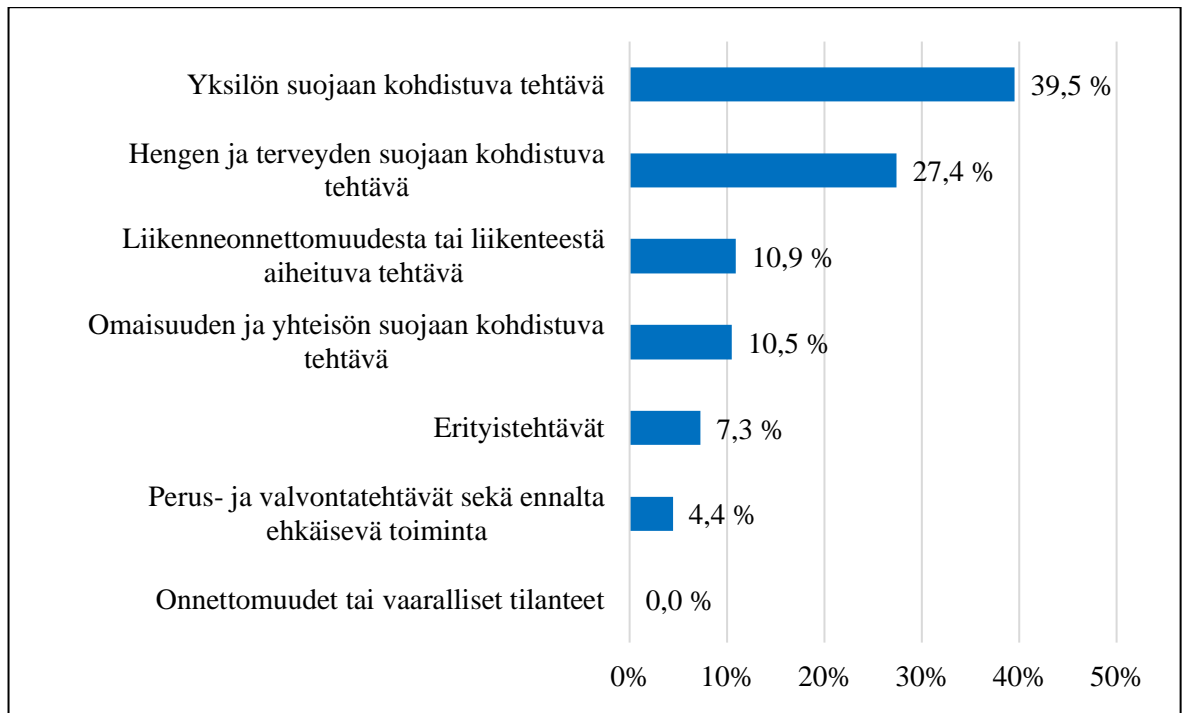
6.3 Henkilövahinkoon johtaneet voimankäyttötilanteet

Tässä luvussa tarkastellaan henkilövahinkoon johtaneiden voimankäyttötilanteiden olosuhteita sekä voimankäytön kohteena olleen henkilön käyttäytymistä.

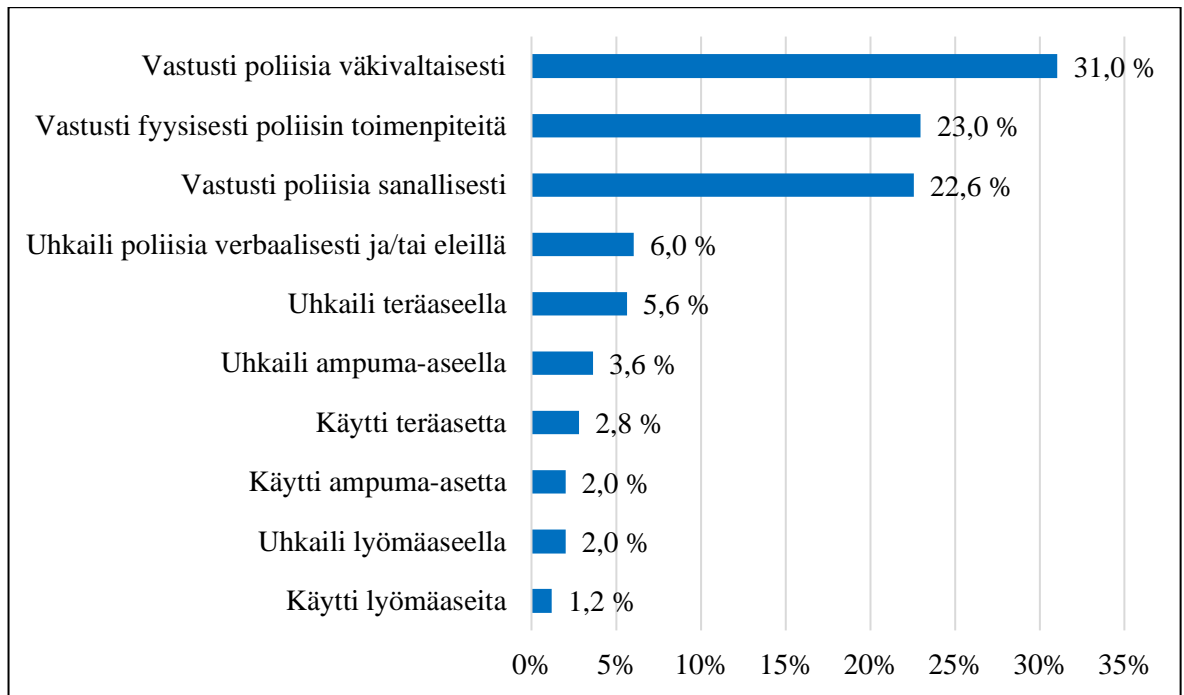
Kuvio 9. Voimankäytöllä tavoitellun vaikutuksen saavuttaminen henkilövahinkoon johtaneissa voimankäyttötilanteissa (N=248)

Voimankäytöllä tavoiteltu vaikutus saavutettiin vasta voimakeinoa käyttämällä 94,4% voimankäyttötilanteista, joiden yhteydessä syntyi henkilövahinko. Voimankäyttövälineellä uhkaamisen ja voimankäytöstä varoittamisen osuus on pieni, koska kuviossa 9 esitetään voimankäytöllä tavoitellun vaikutuksen saavuttaminen nimenomaan henkilövahinkoon johtaneissa voimankäyttötilanteissa. Jos tilanne on ratkennut jo voimankäytöstä varoittamalla tai voimankäyttövälineellä uhkaamalla, ei myöskään mahdollisesti henkilövahinkoon johtavaan voimankäyttöön ole ollut tarpeellista ryhtyä.

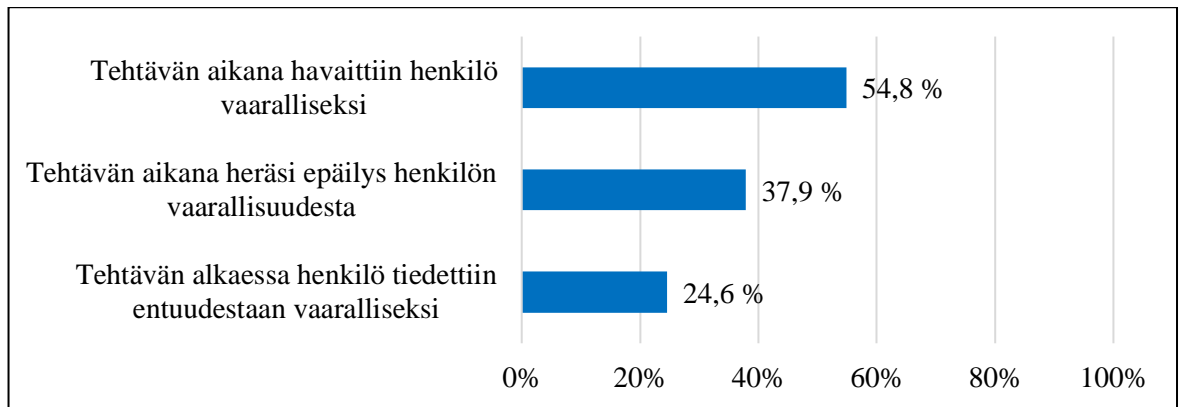
Kuvio 10. Henkilövahinkoon johtaneiden voimankäyttötilanteiden jakautuminen tehtävälajeittain (N=248).

Kuviossa 10 on esitetty poliisin voimankäyttötilanteiden yhteydessä syntyneiden henkilövahinkojen jakautuminen tehtävälajeittain. Eniten henkilövahinkoja aiheutui yksilön suojaan kohdistuvilla tehtävillä (39,5%) sekä hengen ja terveyden suojaan kohdistuvilla tehtävillä (27,4%). Muiden tehtävälajien yhteydessä henkilövahinkoja syntyi vähemmän. Onnettomuuksien tai vaarallisten tilanteiden yhteydessä ei aiheutunut lainkaan henkilövahinkoja. Valtaosa henkilövahingon sisältäneistä voimankäyttötilanteista tapahtui ilta- (35,5%) ja yöaikaan (37,1%) kello 18-06 välisenä aikana. Tilanteista 30,3% tapahtui kadulla tai muulla julkisella paikalla.

Kuvio 11. Kohdehenkilön vastarinta henkilövahinkoon johtaneissa voimankäyttötilanteissa (N=248).

Kohdehenkilön vastarintaa käsitellään kuviossa 11. Eniten henkilövahinkoja syntyi voimankäyttötilanteissa, joissa kohdehenkilö vastusti poliisia väkivaltaisesti (31,0%) esimerkiksi lyömällä, potkimalla tai rimpuilemalla sekä tilanteissa, joissa kohdehenkilö vastusti fyysisesti poliisin toimenpiteitä esimerkiksi käsirautoja laitettaessa (23,0%). Henkilövahingoista 22,6% syntyi tilanteissa, joissa kohdehenkilö vastusti sanallisesti tai kieltäytyi noudattamasta poliisin antamia käskyjä. Huomattavasti vähemmän henkilövahingoista aiheutui tilanteissa, joissa kohdehenkilö uhkaili poliisia verbaalisesti tai eleillä (6,0%). Lopun muodostavat tilanteet, joissa kohdehenkilö on joko uhkaillut teräaseella, ampuma-aseella tai lyömäaseella (yhteensä 11,2%) taikka käyttänyt jotain näistä edellä mainituista välineistä (yhteensä 6,0%). Henkilövahingon sisältäneissä voimankäyttötilanteissa kohdehenkilö oli varustautunut teräaseella, aseella tai muulla välineellä 30% tilanteista. Edellä mainituissa tilanteissa suurimmassa osassa kohdehenkilö oli varustautunut teräaseella.

Kuvio 12. Havainto kohdehenkilön vaarallisuudesta henkilövahinkoon johtaneissa voimankäyttötilanteissa (N=248)

Kuviota 12 tarkasteltaessa on otettava huomioon se, että voimankäyttöselvityksen tehnyt poliisi on voinut valita useamman vastausvaihtoehdon. Henkilövahinkoja syntyi sitä enemmän, mitä myöhemmin kohdehenkilön vaarallisuus havaittiin. Henkilövahingoista hieman yli puolet (54,8%) syntyi tilanteissa, joissa kohdehenkilö havaittiin vaaralliseksi vasta tehtävän aikana. Henkilövahingoista hieman yli kolmannes (37,9%) syntyi tilanteissa, joissa epäily kohdehenkilön vaarallisuudesta oli herännyt aiemmin tehtävän aikana. Vähiten henkilövahinkoja syntyi niissä voimankäyttötilanteissa, joissa kohdehenkilö tiedettiin entuudestaan vaaralliseksi (24,6%). Poliisi oli varautunut voimakeinojen käyttöön 73,4% voimankäyttötilanteista, joissa aiheutui henkilövahinkoja.

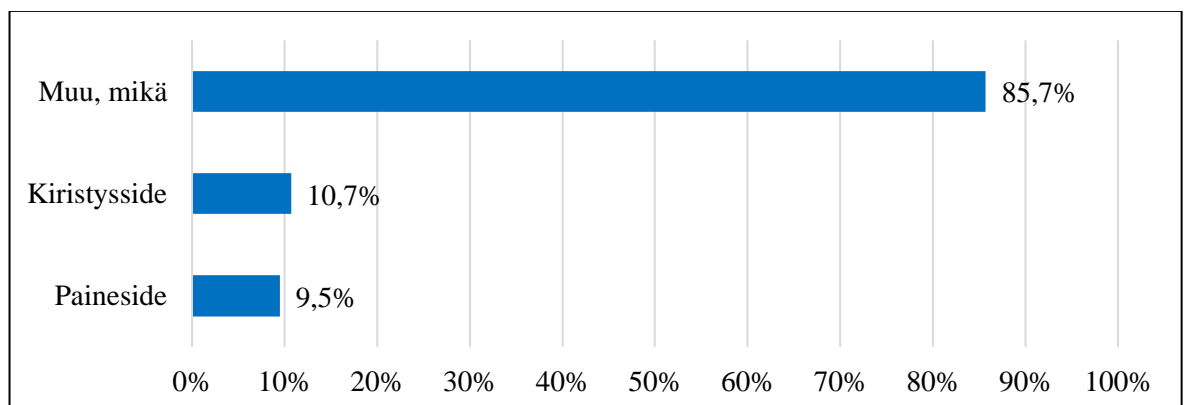
Taulukossa 3 on eritelty voimankäyttöselvityksiin kirjatut perusteet voimankäytölle, niissä tilanteissa, joissa henkilövahinkoja on aiheutunut. Kirjattujen perusteiden lukumäärä (443) on suurempi kuin henkilövahingon sisältävien selvitysten määrä (N=248), koska samassa voimankäyttötilanteessa voi olla useampia perusteita voimakeinojen käytölle. Voimankäytön perusteena oli 90,3% voimankäyttötilanteista poliisilain 2 luvun 17 § mukainen voimankäyttö. Eniten henkilövahinkoja aiheutui käytettäessä voimakeinoja vastarinnan murtamiseksi (64,9%) ja kiinnioton toimittamiseksi (63,3%). Välittömästi uhkaava rikoksen tai muun vaarallisen teon tai tapahtuman estämiseksi käytetyistä voimankäyttötilanteista henkilövahinkoja syntyi 21,4% tapauksista. Rikoslain 4 luvun 4 § tarkoittama hätävarjelutilanne oli perusteena voimankäytölle 9,7% voimankäyttötilanteista. Kaikista aiheutuneista henkilövahingoista voimaa käyttäneeseen poliisiin kohdistunut hätävarjelu oli kyseessä 5,6% ja toiseen poliisiin kohdistunut hätävarjelu 5,6% voimankäyttötilanteista.

Taulukko 3. Peruste voimankäytölle henkilövahinkoon johtaneissa voimankäyttötilanteissa (N=248)

	N	248
		%
Poliisilaki (2:17)		
Vastarinnan murtaminen	161	64,9 %
Henkilön paikalta poistaminen	12	4,8 %
Kiinnioton toimittaminen	157	63,3 %
Vapautensa menettäneen pakenemisen estäminen	14	5,6 %
Esteen poistaminen, määrittele	3	1,2 %
Välittömästi uhkaavan rikoksen tai muun vaarallisen teon tai tapahtuman estäminen	53	21,4 %
Hätävarjelu (RL4:4)		
Itseen (voimankäyttövälineen käyttäjään)	14	5,6 %
Toiseen poliisiin	14	5,6 %
Muuhun henkilöön	13	5,2 %
Omaisuuuteen	2	0,8 %

6.4 Poliisin antama ensiapu

Poliisilain 8 luvun 6§:n mukaan poliisin on annettava viivytystä hoitoa tai järjestettävä tarvittaessa lääkärinapua henkilölle, joka poliisin toimenpiteen yhteydessä on saanut vammoja. Tässä luvussa tarkastellaan poliisin voimankäyttötilanteissa loukkaantuneille antamaa ensiapua. Voimankäyttöselvityksessä ei tarkenneta sitä, kenelle ensiapua on annettu.

Kuvio 13. Poliisin antama ensiapu (N=84)

Voimankäyttötilanteissa, joiden yhteydessä syntyi henkilövahinkoja, annettiin loukkaantuneille ensiapua 36% tapauksista (N=247). Poliisin antamaa ensiapua koskevaan kysymykseen on voinut valita yhden tai useamman vastausvaihtoehdon. Kuvio 13 osoittaa, että loukkaantuneille annetusta ensiavusta valtaosa 85,7% oli muuta ensiapua kuin kiristys- tai painesiteen käyttämistä. Muu ensiapu on tarkennettu voimankäyttöselvityksessä avoimena vastauksena. Nämä avoimet vastaukset on käyty läpi ja jaoteltu pääpiirteittäin yhdeksään luokkaan taulukossa 4. Kiristyssidettä käytettiin 10,7% tapauksista ja painesidettä 9,5%. Suurin osa muusta ensiavusta on ollut haavan hoitoa (23,6%) sekä vedellä huuhtelua (20,8%). 19,4% tilanteista poliisi joko ohjasi taikka toimitti loukkaantuneen henkilön hoitoon. Vammoja tarkastettiin 15,3% tapauksista. Poliisin voimankäyttötilanteiden yhteydessä antamasta muusta ensiavusta vain pieni osa oli elvytystä (2,8%) tai hengitysteiden avaamista (1,4%).

Taulukko 4. Muu poliisin antama ensiapu

	N	72 %
Haavan puhdistus/sitominen	17	23,6
Vesi/huuhtelu	15	20,8
Ohjattu/toimitettu hoitoon	14	19,4
Vammojen tarkastus	11	15,3
Haavan painaminen	6	8,3
Kylmähoito	4	5,6
Elvytys	2	2,8
Poistettu etälamauttimen nuolet	2	2,8
Hengitysteiden avaaminen	1	1,4
Yht.	72	100

Ensihoitoyksikkö oli paikalla 6,5% tilanteista, joissa poliisin voimankäyttötilanteen yhteydessä syntyi henkilövahinkoja. Taktinen ensihoito (TEMS) oli paikalla 1,2% henkilövahinkoon johtaneista voimankäyttötilanteista.

7 POHDINTA

7.1 Yhteenveto ja johtopäätökset

Tämän tutkimuksen tarkoituksena oli selvittää vuosina 2016 ja 2017 tehtyjä voimankäyttöselvityksiä tutkimalla, kuinka paljon ja millaisia henkilövahinkoja poliisin voimankäyttötilanteiden yhteydessä syntyy. Tutkimuksessa selvitettiin myös, millaisia nämä henkilövahinkoon johtaneet voimankäyttötilanteet ovat olleet ja kenelle vahinko on aiheutunut. Tämän lisäksi tutkimuksessa tarkasteltiin poliisin voimankäyttötilanteissa loukkaantuneille antamaa ensiapua.

Tutkimuksen tuloksissa selvisi, että poliisi käytti voimakeinoista eniten fyysisiä voimakeinoja, käsirautoja sekä etälamautinta. Fyysisten voimakeinojen ja käsirautojen käytön yleisyyteen vaikuttaa se, että niitä käytetään myös yhdessä muiden voimankäyttövälineiden kanssa. Voimankäytön kohteena olevaan henkilöön on voitu käyttää esimerkiksi OC-sumutinta ja tämän jälkeen kohdehenkilö on viety maahan ja laitettu käsiraudat. Etälamauttimen käytön yleisyyttä selittänee se, että etälamautin on todettu tehokkaaksi voimankäyttövälineeksi ja sen yhteydessä syntyneet henkilö- ja omaisuusvahingot ovat olleet lieviä (Rikander 2017b). Patukka oli vähiten käytetty poliisin voimankäyttöväline vuosina 2016-2017.

Henkilövahinkoja aiheutui 14,5% poliisin voimankäyttötilanteista. Valtaosa voimankäyttötilanteista hoitui siis ilman minkäänlaisia henkilövahinkoja. Suurin osa aiheutuneista henkilövahingoista oli lieviä henkilövahinkoja, kuten mustelmia, hiertymiä ja venähdyksiä, jotka eivät vaadi sairaalahoitoa. Henkeä uhkaavat tai pysyvän vammautumisen aiheuttavat henkilövahingot sekä kuolemantapaukset olivat poliisin voimankäyttötilanteiden yhteydessä erittäin harvinaisia. Myös Adedipe, Maher ja Strote totesivat Yhdysvalloissa tehdyssä tutkimuksessaan (2012), että suurin osa voimankäyttötilanteissa syntyneistä vammoista on lieviä ja vakavat vammautumiset ja kuolemantapaukset ovat harvinaisia. Tutkimuksemme tulokset poliisin voimankäyttötilanteiden yhteydessä syntyneistä henkilövahingoista ovat tältä osin yhteneviä.

Suurin osa henkilövahingoista voimankäyttötilanteissa syntyi kohdehenkilöille. Tämä on luonnollista, koska voimankäyttö kohdistuu kohdehenkilöön. Tutkimuksen tulosten mukaan myös voimaa käyttäneille poliiseille ja muille poliiseille syntyi voimankäyttötilantei-

den yhteydessä henkilövahinkoja. Voimaa käyttäneen poliisin loukkaantuminen on riski poliisimiehen terveydelle ja se aiheuttaa myöskin kuluja poliisilaitoksille. Eniten voimaa käyttäneelle poliisille syntyneitä henkilövahinkoja esiintyi fyysisten voimakeinojen ja patukan käytön yhteydessä.

Tutkimuksen mukaan voimankäyttötilanteiden yhteydessä syntyneistä henkilövahingoista vuosina 2016-2017 lukumäärällisesti eniten henkilövahinkoja aiheutui fyysisestä voimankäytöstä ja etälamauttimen käytöstä. Näistä tehtiin myös eniten voimankäyttöselvityksiä. Vastaavasti patukan käytöstä ja FN303 projektiililaukaisimen käytöstä aiheutui lukumäärällisesti vain pieni osa henkilövahingoista, mutta myös niistä tehtyjen selvitysten lukumäärä oli pieni.

Henkilövahinkojen todennäköisyys oli suurin ammuttaessa ampuma-aseella kohdehenkilöä kohti tai poliisikoiran purressa kohdehenkilöä. Tämä on luonnollista, kun mietitään ampuma-aseella ampumisen tai koiran purun todennäköisiä seurauksia. Toisaalta ampuma-aseen käytöstä suurin osa oli aseella uhkaamista, minkä yhteydessä henkilövahinkoja esiintyi keskimääräistä vähemmän. Poliisikoiran käytön yhteydessä on todennäköistä, että jonkinasteisia henkilövahinkoja syntyy. Erittäin vaikeita henkilövahinkoja kuten pysyviä vammautumisia tai kohdehenkilön kuolemia ei kuitenkaan esiintynyt poliisikoiran käytön yhteydessä kertaakaan. Riski kohdehenkilön kuolemaan käytettäessä poliisikoiraa on erittäin pieni ja poliisikoiran purusta syntyy lähinnä lävistäviä haavoja ja hankaumia (Dorriety 2005, 96). Poliisikoiran tai ampuma-aseen käyttöön liittyy myös se, että jonkinasteinen henkilövahinko on odotettavissa oleva seuraus, kun taas käytettäessä esimerkiksi fyysisiä voimakeinoja pyrkimyksenä on se, että kenellekään osapuolelle ei satu mitään vahinkoa.

Henkilövahingon todennäköisyys oli pienin käytettäessä OC-sumutinta. Tulos on yhtenevä Adangin ja Kaminskin (2010) tutkimuksen kanssa, jonka mukaan OC-sumutteen käytön yhteydessä henkilövahinkoja esiintyy vähemmän kuin käytettäessä muita voimankäyttövälineitä. Sumutetta voidaan pitää kohdehenkilölle turvallisena voimankäyttövälineenä, mutta aiempien tutkimusten mukaan se ei kuitenkaan ole niin tehokas voimankäyttöväline kuin esimerkiksi etälamautin. Tutkimuksemme mukaan myös etälamauttimen käytön yhteydessä syntyi keskimääräistä vähemmän henkilövahinkoja sekä kohdehenkilölle että voimaa käyttäneelle poliisille. Tämän ovat todenneet jo aiemmin Taylor ja Woods (2010), Ingram, Paoline ja Terril (2012) sekä Rikander (2017b).

Henkilövahingon sisältäneissä fyysisen voimankäytön tilanteissa esiintyi usein vastarinnan murtaminen fyysisiä voimakeinoja käyttäen, kohdehenkilön maahan vienti sekä kohdehenkilön maassa raudoittaminen. Tutkimuksen tulosten mukaan näissä tilanteissa esiintyi huomattavasti vähemmän kohdehenkilön raudoittamista pystyssä. Todennäköisesti vastarinta on ollut voimakkaampaa tilanteissa, joissa kohdehenkilö on jouduttu viemään maahan. Näissä tilanteissa syntyi kuitenkin useimmin henkilövahinkoja, joten on hyvä miettiä, onko maahan vienti aina välttämätön toimenpide.

Tutkimuksen tuloksia vertailtaessa Yhdysvalloissa tehtyyn tutkimukseen *The Effect of Less-Lethal Weapons on Injuries in Police Use-of-Force Events* (Kaminski, MacDonald ja Smith 2009) voidaan todeta, että Suomessa poliisin voimankäyttötilanteissa henkilövahinkoja syntyy vähemmän kuin Yhdysvalloissa. Tutkimuksemme mukaan Suomessa poliisin voimankäytön yhteydessä kohdehenkilölle tuli henkilövahinkoja 10,2% voimankäyttötilanteista kun taas Yhdysvalloissa kohdehenkilö loukkaantuu 39% poliisin voimankäyttötilanteista. Erityisen suuri ero on fyysisessä voimankäytössä, jossa kohdehenkilölle tuli Suomessa vammoja 11,3% voimankäyttötilanteista kun vastaava luku Yhdysvalloissa on 48,9%. Eroa oli myös poliisille tapahtuneissa loukkaantumisissa. Tutkimuksemme mukaan Suomen poliisin voimankäyttötilanteissa poliisimiehelle sattui henkilövahinko 3,7% voimankäyttötilanteista kun Yhdysvalloissa vastaava luku on 14%.

Vuosina 2016-2017 voimankäyttötilanteissa syntyi kohdehenkilön kuolemaan johtanut henkilövahinko neljässä tapauksessa. Kuolemantapauksista kolme oli seurausta ampumaaseen käytöstä ja yksi syntyi tilanteessa, jossa oli käytetty etälamautinta. Etälamauttimen käytön yhteydessä menehtyneen henkilön kuolemansyyn tutkinnasta kuitenkin selvisi, ettei henkilön kuolema johtunut etälamauttimen käytöstä tai poliisin voimakeinojen käytöstä muutenkaan. (Helsingin syyttäjävirston tiedote 21.1.2017). Voimankäytön seurauksena kohdehenkilön kuolema aiheutui siis kolmessa tapauksessa vuosina 2016-2017 ja ne tapahtuivat ampuma-aseen käytön yhteydessä. Selvityksistä ei ole nähtävissä yhtään poliisiin kuolemaan johtanutta selvitystä vuosina 2016-2017. Virantoimituksessa on menehtynyt 2000-luvulla kaksi poliisimiestä. Viimeisin tapaus on vuodelta 2016 Vihdistä, jossa vanhempi konstaapeli menehtyi piiritystilanteessa kohdehenkilön ampuessa poliisia kohti rynnäkkökiväärillä (Länsi-Uudenmaan poliisilaitoksen tiedote 18.6.2016).

Henkilövahinkoon johtaneita voimankäyttötilanteita oli eniten yksilön suojaan kohdistuvilla tehtävillä sekä hengen ja terveyden suojaan kohdistuvilla tehtävillä. Henkilövahinkoon

johtaneille voimankäyttötilanteille oli myös tyypillistä, että ne tapahtuvat ilta- tai yöaikaan kadulla tai muulla julkisella paikalla, yksityisasunnossa tai pihassa. Tutkimuksemme mukaan henkilövahinkoon johtaneissa voimankäyttötilanteissa voimankäytöllä tavoiteltu vaikutus saavutettiin lähes kaikissa tapauksissa vasta käyttämällä voimakeinoja. Tämä osoittaa, että voimankäyttö on ollut tilanteessa tarpeellista. Jos tilanne on ratkennut jo voimankäytöstä varoittamalla tai voimankäyttövälillä uhkaamalla, ei myöskään mahdollisesti henkilövahinkoon johtavaan voimankäyttöön ole tarpeellista ryhtyä. Henkilövahinkoon johtaneissa voimankäyttötilanteissa voimakeinoja käytettiin eniten vastarinnan murta-
miseksi, kiinniottamisen toimittamiseksi sekä välittömästi uhkaavan rikoksen tai muun vaarallisen teon tai tapahtuman estämiseksi.

Tutkimuksemme mukaan myös kohdehenkilön vastarinnalla oli vaikutusta voimankäyttötilanteiden yhteydessä syntyviin henkilövahinkoihin. Eniten henkilövahinkoja esiintyi silloin, kun kohdehenkilö vastusti poliisia väkivaltaisesti tai vastusti poliisia fyysisesti. Myös Leinon (2013) mukaan poliisi kohtaa työssään fyysistä väkivaltaa, potkimista tai lyömistä sekä sanallista solvaamista. Tutkimuksemme mukaan kohdehenkilö oli varustautunut kolmasosassa tapauksista jollain aseella tai astalolla ja näistä aseista suurin osa oli teräaseita. Aseen tai astalon käyttö oli useimmiten poliisin tai sivullisten uhkaamista. Mikäli asetta tai astaloa oli käytetty, kohdistui käyttö useimmin poliisiin kuin sivullisiin henkilöihin. Poliisin kohdistunut vastarinta oli voimankäyttötilanteissa useimmiten fyysistä väkivaltaa.

Henkilövahinkoja syntyi sitä suuremmalla todennäköisyydellä mitä myöhemmin kohdehenkilön vaarallisuus tehtävällä havaittiin. Vähiten henkilövahinkoja syntyi tilanteissa, joissa kohdehenkilö tiedettiin jo etukäteen vaaralliseksi ja vastaavasti eniten silloin, kun kohdehenkilön vaarallisuus havaittiin vasta kesken tehtävän. Tästä voidaan tehdä johtopäätös, että varautumisella ja ennakoinnilla on merkitystä voimankäyttötilanteiden seurauksille.

Poliisi antoi voimankäyttötilanteiden yhteydessä loukkaantuneille monipuolista ensiapua, mutta vain kolmannekselle loukkaantuneista. Annetun ensiavun määrää saattaa selittää se, että voimankäyttötilanteissa syntyneistä vammoista valtaosa on lieviä, jotka eivät välttämättä tarvitse hoitoa lainkaan. Toisaalta hoitoa tarvitsevat loukkaantuneet toimitetaan usein ensihoidon tutkittavaksi ja hoidettavaksi, mikä taas ei ole poliisin antamaa ensiapua. Myös voimankäyttöselvitysten kirjauskäytännöissä voi olla eroja, koska ensiapua koskevassa kysymyksessä kysytään poliisin antamaa ensiapua, mutta muuksi ensiavuksi kirjatui-
sta

vastauksista joka viides koski loukkaantuneen ohjaamista/toimittamista hoitoon tai ensihoitoon. Voimankäyttöselvityksen kirjaaja voi jättää kirjaamatta hoitoon ohjaamisen, koska voimankäyttöselvityksessä kysytään poliisin antamaa ensiapua.

Poliisi antoi ensiapua erityisesti eriasteisiin verenvuotoa aiheuttaviin vammoihin käyttämällä kiristyssidettä, painesidettä tai muutoin sitomalla. Sitomisen lisäksi verenvuotoja yritettiin tyrehdyttää haavaa painamalla. Tässä tutkimuksessa tutkittiin poliisin voimankäyttötilanteiden yhteydessä syntyneiden vammojen ensiapua. Poliisi antaa kuitenkin ensiapua muissakin tilanteissa kuten väkivaltarikosten uhreille tai onnettomuuden uhreille. Muiden kuin voimankäyttötilanteiden yhteydessä syntyneiden henkilövahinkojen ensiapua ei voida arvioida tämän tutkimuksen perusteella.

7.2 Tutkimuksen luotettavuus ja eettisyys

Tutkimuksen pätevyysarviointia voidaan kutsua validiudeksi, mikä tarkoittaa tutkimusmenetelmän onnistumista mitata juuri sitä, mitä oli tarkoituskin mitata. (Hirsjärvi 2009, 226.) Tähän tutkimukseen valittu kvantitatiivinen tutkimusmenetelmä soveltui tutkimukseen hyvin, koska tarkoituksena oli esittää yleiskuva poliisin voimankäyttötilanteissa loukkaantumisista vuosina 2016-2017 voimankäyttöselvityksistä koostuvaa aineistoa tutkimalla. Taulukoiden ja kuvioden avulla esitetyt tutkimuksen tulokset vastaavat tutkimuskysymyksiin. Tämän tutkimuksen validiuteen vaikuttaa se, ettei aineiston keräämiseen suunniteltua kyselylomaketta ole suunniteltu ainoastaan tämän tutkimuksen tarpeisiin. Tuloksia tutkittaessa kiinnitimme huomiota joidenkin kysymysten vastausten määriin ja huomasimme, että joitain kysymyksiä pääsee ohittamaan vastaamatta niihin mitään. Kyselylomakkeeseen vastanneet ovat myös ymmärtäneet joitain kysymyksiä eri tavoin. Esimerkiksi kysymykseen poliisin antamasta ensiavusta oli kirjattu useita ensihoidon tarkastamia/hoitamia asiakkaita.

Tutkimuksen tulosten luotettavuusarviointiin vaikuttaa se, että tehdystä voimankäyttöselvityksestä ei voi suoraan päätellä, minkä käytetyn voimakeinon seurauksena henkilövahinko on syntynyt. Tämä johtuu siitä, että voimankäyttöselvitys tehdään ankarimman käytetyn voimakeinon perusteella, mutta tilanteessa on voitu käyttää myös muita voimakeinoja. Voimankäyttöselvityksessä kysytään myös kaikki tilanteessa käytetyt voimakeinot, mutta aiheutuneita omaisuus- ja henkilövahinkoja koskevissa kysymyksissä ei kysytä, minkä voimakeinon yhteydessä vahingot syntyivät. Tuloksia tarkasteltaessa on otettava myös

huomioon, että jokainen voimankäyttöselvitys on tehty selvitystä tekevän poliisimiehen subjektiivisesta näkökulmasta.

Luotettavuusarviointiin vaikuttaa myös se, että tarkasteltaessa poliisin hätäkeskusjärjestelmään syöttämiä voimankäytön suoritteita vuosilta 2016-2017 ja vertailtaessa näitä voimankäyttöselvitysten määrään voidaan olettaa, ettei kaikista voimankäyttötilanteista tehdä selvitystä Poliisihallituksen antaman määräyksen mukaisesti. Voimankäyttöselvityksen toimivuuden kannalta on tärkeää, että jokainen yksittäinen poliisimies, hänen lähiesimiehensä, päällystoesimies sekä poliisilaitoksen voimankäyttökoulutuksesta vastaavat kouluttajat ja heidän päällystoesimiehensä ovat sitoutuneet tietojen syöttämisen (Rikander 2016b, 79). Aineistona olleet voimankäyttöselvitykset antavat kuitenkin hyvän yleiskuvan poliisin voimankäytöstä ja voimankäytön yhteydessä syntyneistä henkilövahingoista.

Tieteellisen tutkimuksen eettinen hyväksyttävyyys ja tulosten uskottavuus perustuvat siihen, että tutkimus on tehty hyvän tieteellisen käytännön edellytyksien mukaisesti (Tutkimuseettinen neuvottelutoimikunta 2012, 6). Periaatteiden tunteminen ja noudattaminen ovat tutkijan vastuulla (Hirsjärvi 2007, 23). Tutkimuksiin liittyviä eettisiä väärinkäytöksiä ovat esimerkiksi väärentäminen ja plagiointi (Kuula 2006, 29). Tutkimuksessamme on käytetty asianmukaisia lähdemerkintöjä ja pyritty löytämään tiedon alkuperäinen lähde. Tutkimustamme varten on hyvän tieteellisen käytännön mukaisesti hankittu tutkimuksen tekemiseen hyväksytty tutkimuslupa Poliisihallitukselta. Olemme käsitelleet tutkittavasta aineistosta ainoastaan tutkimukseen liittyviä tietoja, emmekä ole käsitelleet tutkimuksessa salassa pidettäviä tietoja.

Opinnäytetyön tuloksista koostuva tieto on ajankohtaista ja kiinnostavaa, sillä voimankäyttöselvityshankkeen käyttöönoton (2016) jälkeen aineistosta on tehty ainoastaan yksi tutkimus (Rikander 2017b), joka keskittyi etälamauttimen käyttöön. Tämän opinnäytetyön lisäksi on valmistumassa ainakin yksi samaan aineistoon pohjautuva opinnäytetyö OC-sumuttimesta. Voimankäytön reaaliaikaiseen seurantaan tarkoitettu raportointijärjestelmä tuottaa paljon monipuolista tietoa poliisin voimankäytöstä ja voimankäyttötilanteista. Voimankäyttöselvityksistä koostuva aineisto on laaja, joten tutkimuksen voisi tehdä myös tarkastelemalla pelkästään yhtä voimakeinoa. Aineisto mahdollistaa monipuolisen tutkimuksen myös tulevaisuudessa. Emme esimerkiksi tarkastelleet tämän opinnäytteen laajuuden vuoksi lainkaan voimankäyttötilanteissa syntyneitä esinevahinkoja, joista pystyisi arvioimaan muun muassa poliisille itselleen aiheutuneita kustannuksia. Aineisto on tarpeeksi

laaja, jotta siitä pystyy esittämään yleistettäviä havaintoja Suomen poliisin voimankäytöstä ja voimankäyttötilanteista.

Jotta tutkimuksemme olisi luotettava, edellytti sen tekeminen perehtymistä poliisin voimankäytön lainsäädäntöön, määräyksiin ja ohjeisiin sekä voimankäyttöselvitykseen. Voimankäyttöön liittyvään sääntelyyn perehtyminen syvensi voimankäytön osaamistamme. Voimankäyttöön liittyvää tutkimustietoa haettiin Suomesta ja ulkomailta, ja näiden aiempien tutkimusten tuloksia vertailtiin oman tutkimuksemme tuloksiin. Saimme tutkimusta tehdessämme kattavan kuvan poliisin voimankäytöstä, mitä oman tutkimuksemme tulokset täydentävät. Tutkimuksen tekeminen voimankäyttötilanteissa loukkaantumisista auttaa arvioimaan voimankäytön mahdollisia seurauksia entistä paremmin myös omassa toiminnassamme. Luotettavan kvantitatiivisen tutkimuksen tekeminen edellytti perehtymistä kvantitatiivisiin tutkimusmenetelmiin. Suoritimme tämän tutkimuksen tekemistä varten menetelmäjatkokurssin kvantitatiivisista tutkimusmenetelmistä ja tämän lisäksi perehdyimme menetelmäkirjallisuuteen.

7.3 Kehitysideoita

Tutkimusta tehdessä ja tutkimuksen tuloksia arvioitaessa esille nousi seuraavia kehitysideoita poliisin voimankäyttöön ja voimankäyttöselvityksiin liittyen:

1. Voimankäytön koulutusta ei pitäisi vähentää poliisin amk-tutkinrossa eikä työelämän koulutuksessa, jotta voimankäytön osaaminen ja sitä kautta voimankäytön seuraukset pysyisivät nykyisellä turvallisella tasolla.
2. Etälamautin varusteeksi jokaiseen poliisipartioon ja osaksi jo poliisin amk-tutkinnon voimankäytön koulutusta. Etälamautin on tehokas voimankäyttöväline, jonka käytön yhteydessä syntyy keskimääräistä vähemmän henkilövahinkoja.
3. Voimaa käyttäneen poliisin loukkaantumisia voimankäyttötilanteissa tulisi tutkia lisää. Voimankäyttötilanteissa aiheutuneista henkilövahingoista joka viides aiheutuu voimaa käyttäneelle poliisille. Poliisin loukkaantuminen on riski poliisimiehen terveydelle ja se aiheuttaa myös kuluja poliisihallinnolle.

4. Poliisin ensiapukoulutuksessa tulisi painottaa verenvuodon tyrehtyttämistä. Poliisin antamasta ensiavusta valtaosa on verenvuotoon liittyvää ensiapua. Massiivisen verenvuodon tyrehtyttäminen on ensisijainen toimenpide vammautuneen ensiavussa ja poliisi voi hyvinkin olla ensimmäisenä paikalla kohtaamassa runsaasti verta vuotavan loukkaantuneen.
5. Voimankäyttöselvitykseen tulisi lisätä tarkentava kysymys, mitä voimakeinoa käytettäessä henkilövahingot syntyivät. Näin jatkossa saataisiin entistä tarkempaa tietoa voimankäyttötilanteissa syntyvistä henkilövahingoista.
6. Voimankäyttöselvitykseen tulisi lisätä kysymys kohdehenkilön päihtymyksestä. Päihtymisen tiedetään lisäävän aggressiivista käyttäytymistä ja tämän tiedon lisääminen voimankäyttöselvitykseen toisi lisätietoa siitä, miten kohdehenkilön päihtymys vaikuttaa voimankäyttötilanteisiin ja niiden seurauksiin.

LÄHTEET

- Adang, Otto & Kaminski, Robert J 2010: Pepper Spray: Practice, Policy, and Research in the Netherlands. Julkaistu teoksessa: Bayley, David H & Knutsson, Johannes & Kuhns, Joseph B 2010: Police use of force: a global perspective, s. 167-176.
- Adedipe, Adeyinka & Maher, Patrick J & Strote, Jared 2012: Injuries associated with law enforcement use of force. Julkaistu: Trauma 15(2), s. 99-106.
- Boucht, Johan & Frände, Dan 2008: Suomen rikosoikeus – Rikosoikeuden yleisten oppien periaatteet. Tampere, Poliisiammattikorkeakoulu.
- Boucht, Johan 2011: Polisiär Våldsanvändning - En straff- och offentligrättslig undersökning. Uppsala, Iustus Förlag
- Brand, Steven & Stroshine, Megan 2017: Oleoresin Capsicum Spray and TASERs: A Comparison of Factors Predicting Use and Effectiveness. Julkaistu: Criminal Justice Policy Review 2017 Vol.28(3) s. 279-306.
- Dorriety, Jonathan 2005: Police Service Dogs in the Use-of-Force Continuum. Julkaistu: Criminal Justice Policy Review, Vol 16(1) March 2005 s. 88-98.
- Frände, Dan 2012: Yleinen rikosoikeus. Suom. Wahlberg, Markus. Helsinki, Edita.
- Gustafsberg, Harri & Åhman, Helena 2017: Tilannetaju - päättä paremmin. Helsinki, Alma Talent Pro.
- HE 224/2010 Hallituksen esitys Eduskunnalle poliisilaiksi ja eräksi siihen liittyviksi laeiksi
- HE 44/2002 Hallituksen esitys Eduskunnalle rikosoikeuden yleisiä oppeja koskevan lainsäädännön uudistamiseksi
- HE 1/1998 Hallituksen esitys Eduskunnalle uudeksi Suomen Hallitusmuodoksi
- HE 67/1966 Hallituksen esitys eduskunnalle eräiden viranomaisten oikeutta voimakeinojen käyttämiseen koskevan lainsäädännön uudistamiseksi sekä eräksi siihen liittyviksi laeiksi.
- HE 57/1994 Hallituksen esitys Eduskunnalle poliisilaiksi ja eräksi siihen liittyviksi laeiksi
- HE 20/2002 Hallituksen esitys Eduskunnalle laiksi turvallisuuden edistämistä yleisillä paikoilla koskevien säännösten uudistamiseksi
- Helminen, Klaus & Kuusimäki, Matti & Rantaeskola, Satu 2012: Poliisilaki. Helsinki, Talentum.
- Helsingin syyttäjävirston tiedote 2017: Tutkinnanjohtajan tiedote: Esitutkintaa ei käynnistetä henkilön menehtymiseen johtaneesta kiinniottotilanteesta 21.1.2017 Vantaalla Vihdintiellä. Luettavissa:
<https://oikeus.fi/syyttaja/helsinginsyyttajanvirasto/fi/index/tiedotteet/2017/05/tutkinnanjohtajantiedoteesitutkintaaeikaynnistetahenkilonmenehtymiseenjohtaneestakiinniottotilanteesta21.1.2017vantaallavihdintiella.html>

- Hirsjärvi, Sirkka & Remes, Pirkko & Sajavaara, Paula 2007: Tutki ja kirjoita. Helsinki, Tammi.
- Ingram, Jason & Paoline, Eugene & Terril, William 2012: Police Use of Force and Officer Injuries: Comparing Conducted Energy Devices (CEDs) to Hands- and Weapon- Based Tactics. Julkaistu: Policy Quarterly 2012 15(2) s. 115-136.
- Kaminski, Robert J & MacDonald, John M & Smith, Michael R 2009: The Effect of Less-Lethal Weapons on Injuries in Police Use-of-Force Events. American Journal of Public Health. Dec2009, Vol. 99 Issue 12, s. 2268-2274.
- Kananen, Jorma 2011: Kvantti: Kvantitatiivisen opinnäytetyön kirjottamisen käytännön opas. Jyväskylä, Jyväskylän ammattikorkeakoulu.
- Knuttsen Johannes 2005: Politiets bruk av skytevåpen I Norden. Oslo, Politihgskolen.
- Kuula, Arja 2006: Tutkimusetiikka - aineistojen hankinta, käyttö ja säilytys. Tampere, Vastapaino.
- Leino, Tuula 2013: Work-related violence and its associations with psychological health: A study of Finnish police patrol officers and security guards. Työterveyslaitos.
- Loman, Timo 1997: Poliisin oikeudesta käyttää voimakeinoja. Helsinki, Oy Edita Ab.
- Länsi-Uudenmaan poliisilaitos 2016: Poliisimies menehtyi Vihdissä. Tiedote 18.6.2016. Luettavissa: https://www.poliisi.fi/lansiuusimaa/tiedotteet/1/0/poliisimies_menehtyi_vihdissa_48703
- Mäenpää, Olli 2016: Julkisuusperiaate. Helsinki, Talentum pro
- Mäenpää, Olli 2017: Yleinen Hallinto-oikeus. Alma Talent Oy.
- Niemivuori, Matti & Keravuori, Marietta 2003: Hallintolaki. Helsinki, WSOY Lakitieto.
- Nuotio, Kimmo 2005: Merkitseekö poliisin oikeus hätävarjeluun oikeusturva-aukkoa? Edilex
- Poliisiammattikorkeakoulun Poliisi AMK- opetussuunnitelma vuosille 2017-2018. Saatavissa: [http://konsta/opiskelijalle/poliisi\(amk\)/Documents/Poliisi%20\(AMK\)%20-ops%202017-2018_hallitukseen%20musta.pdf](http://konsta/opiskelijalle/poliisi(amk)/Documents/Poliisi%20(AMK)%20-ops%202017-2018_hallitukseen%20musta.pdf)
- Punkari, Olli-Pekka 2009: Poliisin voimankäyttö - erityisesti aseenkäyttökynnys. Pro-gradu tutkielma. Vaasan Yliopisto.
- Rantaeskola, Satu (toim.) & Halme, Kimmo & Kortessalmi, Leo & Lönnroth, Kaarle & Parviainen, Johanna & Saukoniemi, Teemu & Springare, Sanna 2014: Poliisilaki – Kommentaari. Tampere, Poliisiammattikorkeakoulu.
- Rantaeskola, Satu & Hyyti, Jari & Kauppila, Jaakko & Koskelainen, Mari 2015: Haastavat asiakastilanteet – väkivalta työssä. Helsinki, Talentum.
- Rikander, Henri 2016a: Voimankäyttöselvityshankkeen loppuraportti. Tampere, Poliisiammattikorkeakoulu.

Rikander, Henri 2016b: Poliisin voimankäyttö ja sen seuranta. Teoksessa: Vesa Muttilainen & Pauliina Potila: Poliisin toimintaympäristö - Poliisiammattikorkeakoulun katsaus 2016. Tampere, Poliisiammattikorkeakoulu.

Rikander, Henri 2017a: Poliisin kokemus virkamiehen väkivaltaisesta vastustamisesta. Edilex.

Rikander, Henri 2017b: The Use of Electroshock Weapons by the Finnish Police in 2016.

Rikander, Henri 2017c: Poliisi käyttää asetta harvoin. Haaste-lehti 4/2017.

Sinisalo, Kari 1971: Poliisin toimivallan määräytyminen - tutkimus poliisin vallasta ylläpitää yleistä järjestystä ja turvallisuutta. Turku, Suomalainen lakimiesyhdistys.

Sortti, Toni 2013: Työturvallisuusrikokset. Helsinki, Edita.

Sjöström, Ralf-Erik 2008: In memoriam 1917-2007 Virantoimituksessa surmatut poliisit. Tampere, Pohjolan Poliisikirja Oy.

Tapani, Jussi & Tolvanen, Matti 2013: Rikosoikeuden yleinen osa – Vastuuoppi. Helsinki, Talentum.

Tapani, Jussi & Tolvanen, Matti 2008: Rikosoikeuden yleinen osa – Vastuuoppi. Helsinki, Talentum.

Taylor, Bruce & Woods, Daniel J, 2010: Injuries to Officers and Suspects in Police Use-of-force cases: A quasi-experimental evaluation. University of Chicago. Julkaistu: Police Quarterly 13 (3) s. 260-289.

Terenius, Markus 2013: Poliisin voimankäyttö – Rikosoikeudellinen tutkimus sallitun voimankäytön rajoista. Yliopistollinen väitöskirja. Helsinki, Suomalainen Lakimiesyhdistys.

Terenius, Markus 2007: Poliisin voimankäytön kahdet kasvot. Lisensiaatintutkimus. Helsinki, Helsingin yliopisto, Oikeustieteellinen tiedekunta.

Tutkimuseettinen neuvottelukunta 2012: Hyvä tieteellinen käytäntö ja sen loukkausepäilyjen käsitteleminen Suomessa.

Valli, Raine 2015: Johdatus tilastolliseen tutkimukseen. Jyväskylä, PS-kustannus. 2. uudistettu painos.

Polstat: Poliisin tehtävät vuosina 2016-2017

Polstat: Poliisin voimankäytön suoritteet vuosina 2016-2017

Poliisihallituksen ohje POL-2014-16909

Poliisihallituksen määräys POL-2015-14762 (Suojaustaso IV)

KUVIOT JA TAULUKOT

Kuvio 1. Käytetty voimakeino, jonka perusteella voimankäyttöselvitys on tehty.

Kuvio 2. Kaikki kohdehenkilöön käytetyt voimakeinot.

Kuvio 3. Ampuma-aseen käyttö poliisin voimankäyttötilanteissa.

Kuvio 4. Voimankäyttötilanteissa syntyneiden henkilövahinkojen aste.

Kuvio 5. Käytettyjen voimakeinojen osuus syntyneistä henkilövahingoista.

Kuvio 6. Henkilövahinkojen esiintyvyys käytettyä voimakeinoa kohden.

Kuvio 7. Fyysinen voimankäyttö henkilövahinkoon johtaneissa voimankäyttötilanteissa.

Kuvio 8. Voimankäyttötilanteissa syntyneet henkilövahingot.

Kuvio 9. Voimankäytöllä tavoitellun vaikutuksen saavuttaminen henkilövahinkoon johtaneissa voimankäyttötilanteissa.

Kuvio 10. Henkilövahinkoon johtaneiden voimankäyttötilanteiden jakautuminen tehtävälajeittain.

Kuvio 11. Kohdehenkilön vastarinta henkilövahinkoon johtaneissa voimankäyttötilanteissa.

Kuvio 12. Havainto kohdehenkilön vaarallisuudesta henkilövahinkoon johtaneissa voimankäyttötilanteissa.

Kuvio 13. Poliisin antama ensiapu.

Taulukko 1. Henkilövahingon aste suhteessa käytettyyn voimakeinoon.

Taulukko 2. Syntyneet henkilövahingot suhteessa käytettyyn voimakeinoon.

Taulukko 3. Peruste voimankäytölle henkilövahinkoon johtaneissa voimankäyttötilanteissa.

Taulukko 4. Muu poliisin antama ensiapu.